ВЫДАННЕ АСВЕТНІКАЎ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Настаўніцкая газета

Выходзіць з 20 снежня 1945 года

№ 111(5293)
Чацвер, 27 верасня 2001 года

Кошт у розніцу — 80 руб.

Падзеі

Сустрэча ў кабінеце міністра

Напэўна кожны вучань (я ўжо не кажу пра настаўніка) не раз марыў: вось бы сустрэцца з міністрам, пагутарыць з ім і абавязкова паскардзіцца: маўляў, настаўнікі зусім замучылі. Праходу не даюць: хатняе заданне выканай, на факультатыў схадзі. А тут яшчэ і рэформа з яе дванаццацігадовым тэрмінам навучання ў школе. Проста жах!

Як гэта ні дзіўна, але мары іншы раз здзяйсняюцца. Адзінаццацікласнікам гімназіі № 12 Мінска вельмі пашчасціла: 21 верасня яны не толькі мелі магчымасць убачыць міністра адукацыі нашай краіны В.І.Стражава, але і задаць яму пытанні. Канешне, у першую чаргу іх цікавіла, у якой школе "мучыўся" міністр, на што Васіль Іванавіч адказаў: "Пачаў вучыцца ў школе Крупак (на Міншчыне), а скончыў у адной з мінскіх школ". А потым дадаў: "Першага верасня сёлета споўнілася 50 гадоў, як я пайшоў у школу". Сваю адукацыю В.І.Стражаў працягнуў у Беларускім дзяржаўным універсітэце на фізічным факультэце. Паступіўшы на фізічны, уразіў усіх, бо ў школе захапляўся літаратурай, добра пісаў сачыненні. А тут — фізіка. Дзіўна, але факт. "Дваццаць гадоў я пражыў з думкай, што адзінае, чым варта займацца ў жыцці, дык гэта — навука, — працягваў гаворку Васіль Іванавіч. — А пазней зразумеў: ёсць яшчэ шмат рэчаў, таксама вартых увагі". Напрыклад, футбол. У свой час наш міністр адукацыі марыў стаць футбалістам, аб чым шчыра паведаміў сваім гасцям. Да таго ж гэта была не проста мара, а і некалькі гадоў трэніровак, яго нават бралі ў Мінскае "Дынама", але: "Толькі той становіцца прафесійным футбалістам, хто шмат працуе, а я зламаўся. Дзве цяжкія траўмы — і паставіў крыж на прафесійным занятку спортам", — да свайго аповеду дадаў В.І.Стражаў. Але як гаворыцца: усё што ні здараецца, тое да лепшага.

Стаць міністрам - справа не простая. Вось адзінаццацікласнікаў і зацікавіла, як становяцца міністрамі. Па-першае, для таго, каб стаць не толькі міністрам, трэба атрымаць, як мінімум, сярэднюю адукацыю. А без школы ў гэтым выпадку як гаворыцца, — ні туды і не сюды. (Робім высновы, паважаныя хлопчыкі і дзяўчынкі.) Потым — працаваць, працаваць і працаваць.

Свой пост Васіль Іванавіч заняў у 1994 годзе. Часу прайшло дастаткова, каб рабіць нейкія высновы. Калі ў міністра запыталі, якая найбольш значная падзея адбылася за перыяд яго працы, то ён адказаў: "Выданае Прэзідэнтам рашэнне ў снежні 1996 года аб падрыхтоўцы рэформы агульнаадукацыйнай школы. Менавіта з гэтага стартавала школьная рэформа." Сапраўды, значная, а галоўнае, вельмі важная падзея ў нашай адукацыі. Перамена — заўсёды развіццё, а калі мы развіваемся — значыць смела крочым у будучае.

На развітанне гімназісты папрасілі расказаць пра адзін дзень міністра, на што ён адказаў: "Раскажу вам смешны выпадак, які адбыўся ў маім кабінеце. У мінулым годзе атрымалася так, што за сталом сядзеў мой унук. У мяне ён правёў дзве гадзіны, а ўвечары бабулі паведаміў наступнае: "Добрая праца ў дзеда. Дзве гадзіны ён размаўляў і падпісваў паперы". Так, гэта частка маёй працы: слухаць, адказваць на пытанні, падпісваць дакументы. Зараз мы займаемся падрыхтоўкай да II з"езда настаўнікаў".

Сустрэча хутка скончылася. Былі атрыманы адказы, але, безумоўна, засталіся і пытанні. Вельмі прыемна, што міністр адукацыі знаходзіць час не толькі на вырашэнне праблем, а і на простыя сустрэчы з вучнямі, на карысць якіх, у прынцыпе, ён і працуе.

Вольга ДУБОЎСКАЯ.

НА ЗДЫМКУ: міністр адукацыі В.І.Стражаў з адзінаццацікласнікамі гімназіі № 12 Мінска Вольгай Апанасік і Аксанай Сельвясюк.

Фота Ю.БОНДАРАВА.

Дзяржаўнае пытанне

Колькі грошай трэба на адукацыю?

Праект бюджэту Рэспублікі Беларусь на 2002 год абмяркоўваўся на мінулым тыдні на чарговым рабочым пасяджэнні дэпутацкай пастаяннай камісіі Палаты прадстаўнікаў па адукацыі, культуры, навуцы і навукова-тэхнічным прагрэсе. Якая частка бюджэту на чарговы фінансавы год патрэбна сёння для таго, каб нацыянальная сістэма адукацыі не толькі функцыянавала, але і якасна развівалася? Колькі гэта грошай? Якія прыярытэтныя напрамкі дэпутаты павінны ўзяць пад свой кантроль?

У рабоце камісіі прыняў удзел намеснік старшыні Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь Уладзімір Мікалаевіч Канаплёў. Міністэрства адукацыі прадстаўлялі на пасяджэнні намеснік міністра адукацыі Аляксандр Купцоў і начальнік планава-фінансавага ўпраўлення міністэрства адукацыі Лідзія Іванаўна Субоцкая.

Дэпутаты не задаволены варыянтам праекта бюджэту. "Нас непакоіць негатыўная тэндэнцыя — пастаяннае за апошнія гады недафінансаванне сферы адукацыі, — падкрэсліў у сваім выступленні старшыня камісіі Ігар Васільевіч Катляроў. — У законе "Аб адукацыі" ў другім чытанні, які будзе зацверджаны ў бліжэйшы час, мы плануем смелыя лічбы і перспектывы. Аднак у праекце бюджэту на 2002 год многія з іх на справе аказваюцца недасягальнымі, нерэальнымі".

Фінансавых сродкаў катастрафічна не хапае на асноўнае: адзін з важнейшых патэнцыялаў краіны — навуковы. Без навукі рух наперад — немагчымы. І ў той жа час сёння, гаварыў прамоўца, у праекце бюджэту краіны на 2002 год мы маем лічбы, амаль у чатыры разы заніжаныя, у параўнанні з тымі, якія планаваліся і рэальна патрабуюцца на развіццё навукі.

Праблема праблем — будаўніцтва і капітальны рамонт навучальных устаноў краіны, закупка новага абсталявання. Хаця добра зразумела: калі сёння не ўкласці рубель у рамонт адной канкрэтнай навучальнай установы, дык заўтра, ці яшчэ пазней, на гэтую справу давядзецца ўкладваць сродкаў у дзесяць разоў болей.

"Некаторыя лічбы мне сёння проста сорамна называць! — у намесніка міністра адукацыі А.І.Купцова настрой быў мінорны. — Часам, мне здаецца, што мы гуляем у хованкі, а лічбы аднекуль бярэм упоцемках". З яго вуснаў гучала крытыка ў адрас міністэрстваў фінансаў і эканомікі.

А.І.Купцоў нагадаў прысутным, што на сённяшні дзень у краіне ў стадыі будаўніцтва знаходзіцца 157 школ. Прычым будаўніцтва дваццаці шасці аб'ектаў рэспубліканскай уласнасці пачалося яшчэ да 1991 года. Можна яскрава ўявіць сабе як выглядае будоўля, якая зацягнулася на дзесяць гадоў. Не толькі цэгла не вытрымае гэты час, але і жалезабетон.

"У наступным годзе, — гаварыў А.І.Купцоў, — па праграме Прэзідэнта і Урада краіны, прадугледжана будаўніцтва яшчэ 49 аб'ектаў (акрамя названых 26). З іх трынаццаць — фізкультурнааздараўленчых. На гэтыя аб'екты мы павінны атрымаць ад дзяржавы болей як 20 млрд. рублёў. Наўрад ці з гэтай сумай мы зможам уратаваць даўно пачатае будаўніцтва!"

Існуе праблема фінансавання падручнікаў, (па выданні падручнікаў ёсць даўгі) дзяржаўных адукацыйных праграм. Іх трынаццаць. "Але мы ведаем, — гаварыла Л.І.Субоцкая, — што ў міністэрствах фінансаў і эканомікі ўжо ідзе размова аб скарачэнні іх фінансавання, акрамя дзвюх: "Інфарматызацыя" і "Дзеці Беларусі".

Як сведчыць практыка, сёння пастаянна ўзнікаюць пытанні па грашовых нормах расходаў на харчаванне ў навучальных установах краіны, пачынаючы ад дзіцячых садкоў і заканчваючы ВНУ. Былі ідэі пра новую тэхналогію харчавання.

Занепакоены дэпутаты і лёсам сельскай школы.

Дэпутаты выпрацавалі рашэнне, якое будзе накіравана ў Савет Міністраў краіны. У ім гаворыцца: **"На жаль, расходная частка бюджэту на адукацыю штогод плануецца адвольна, не грунтуючыся на разліковых заяўках у патрэбнасці гэтых расходаў ад адпаведных міністэрстваў і ведамстваў. Удзельная вага расходаў на адукацыю (без капітальных укладанняў) у адносінах да валавога ўнутранага прадукту (ВУП) на працягу апошніх гадоў не толькі павялічваецца, але нават рэзка скарачаецца (калі ў 1997 годзе гэтыя суадносіны складалі 6,6 працэнта, дык у 1999 годзе — ужо 6,4 працэнта, а ў 2000 годзе — 6,2 працэнта, а на 2001 г. (план) — усяго 5,57 працэнта да ВУП).**

Крайне недастаткова выдзяляецца сродкаў з дзяржбюджэту на развіццё навукі і ўсяго навукова-тэхнічнага патэнцыялу.

Дэпутаты — члены Пастаяннай камісіі Палаты прадстаўнікоў па адукацыі, культуры, навуцы і навукова-тэхнічным прагрэсе пры дапрацоўцы на ўзроўні Урада праекта Закона Рэспублікі Беларусь "Аб бюджэце Рэспублікі Беларусь на 2002 год" просяць улічыць наступныя прапановы і заўвагі:

Кардынальна змяніць падыходы ў планаванні расходнай часткі бюджэту краіны, пастаянна павялічваючы расходы на адукацыю, культуру і навуку, базуючыся пры гэтым на патрабаваннях Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь, дзеючага заканадаўства краіны аб адукацыі, культуры і навуцы, а таксама праграмы сацыяльна-эканамічнага развіцця краіны да 2005 года, зацверджанай Другім Усебеларускім сходам, указаннямі і даручэннямі кіраўніка дзяржавы аб прыярытэтнасці гэтых галін.

З гэтай мэтай прадугледзець у раздзелах праекта бюджэту на 2002 год наступныя параметры расходаў фінансавання:

Раздзел "Адукацыя"

Агульныя расходы на гэтую галіну давесці на чарговы фінансавы год у памеры не меней 7 працэнтаў да валавога ўнутранага прадукту ці ў абсалютных лічбах кансалідаванага бюджэту не меней 1 трыльёна 560 мільярдаў рублёў. Пры планаванні артыкулаў расходаў у праекце бюджэту на адукацыю накіраваць:

33 млрд.руб. — на выданне падручнікаў і навуковых дапаможнікаў (з мэтай навучання), а таксама забяспечыць фінансаванне ў поўным аб'ёме 13 зацверджаных Праграм у галіне адукацыі".

Святлана БЕНЬ.

Пашырэнне магчымасцей

У Кастрычніцкім раёне сталіцы адбылася значная падзея. Першага верасня ў 56-й сярэдняй школе пачалося новае жыццё: з дваццатага чэрвеня 2001 года ёй нададзены статус гімназіі. Адметным з'яўляецца і той факт, што гэта — першая гімназія ў раёне.

У Кастрычніцкім раёне — 16 агульнаадукацыйных школ, з якіх 12 — з паглыбленым вывучэннем асобных прадметаў (у прыватнасці школа № 56 з паглыбленым вывучэннем замежнай мовы). Паводле слоў Тамары Антонаўны Дуткінай, намесніка начальніка аддзела адукацыі па вучэбна-выхаваўчай рабоце, быў шэраг прэтэндэнтаў сярод агульнаадукацыйных школ на атрыманне статуса гімназіі. Усе яны дасягнулі адпаведных вынікаў: высокі працэнт паступлення ў вышэйшыя навучальныя ўстановы, паспяховы ўдзел у гарадскіх і рэспубліканскіх алімпіядах, наяўнасць эксперыментальных пляцовак, праца педагагічных калектываў па новых тэхналогіях. Але выбар прыпаў на 56-ю школу. "На маю думку, гэтая школа — самая стабільная ў кадравым складзе і мае высокі паказчык якасці адукацыі", — адказала на маё пытанне "чаму?" Т.А.Дуткіна. У прынцыпе, у кожнай сярэдняй школе павінен быць педагагічны калектыў, дзейнасць якога была б скіравана ў бок якасці, а не колькасці. У гімназіі № 56 працуе 107 настаўнікаў, 65 з якіх маюць вышэйшую і першую катэгорыю. Цяпер установа павінна на працягу пяці гадоў адстойваць права называцца гімназіяй, а потым, прайшоўшы атэстацыю, замацаваць гэты статус за сабой на працяглы час.

На сённяшні дзень гімназія дае магчымасць атрымаць класічную адукацыю. Да паглыбленага вывучэння замежнай мовы дадаюцца трывалыя веды па матэматыцы, фізіцы і філалогіі. У сувязі з набыццём школы новага статуса былі набраны чатыры гімназічныя класы, адзін з якіх у пачатковай школе займаўся па паскоранай праграме (у рамках школьнай рэформы вучні за тры гады засвоілі праграму пачатковай школы). Згодна з прыкладным палажэннем аб гімназіі, набор у пятыя класы праводзіўся на конкурснай аснове, дзеці выконвалі пісьмовыя работы па беларускай і рускай мовах, матэматыцы. Конкурс склаў прыкладна 2,5 чалавекі на месца. Каб задаволіць патрэбы большай колькасці жадаючых, у класы набралі дзесьці па трыццаць чалавек. Асноўная частка прыйшла з пачатковай школы пры гімназіі. Былі дзеці і з іншых школ раёна, нават усяго горада. Зразумела, што ўсе хочуць атрымаць трывалыя веды, а магчымасці ёсць пакуль што не ва ўсіх. Гімназія ў Кастрычніцкім раёне Мінска — першая ластаўка і, напэўна, не апошняя. "Калі гаварыць пра тое, чаму ў нашым раёне толькі адна гімназія, то трэба сказаць наступнае: мы доўга да гэтага ішлі і, увогуле, шыльда — не галоўнае. Акрамя добрага педагагічнага складу, школа павінна мець яшчэ і адпаведную матэрыяльную базу. Школа № 56 мае тры сучасныя камп'ютэрныя класы, два лінгафонныя, 39 абсталяваных вучэбных кабінетаў," — у працяг гаворкі сказала Тамара Антонаўна.

Акрамя створаных у новым навучальным годзе гімназічных класаў, даволі працяглы час функцыянуюць (пачынаючы з восьмага) профільныя класы: матэматычныя, фізіка-матэматычныя, філалагічныя. У іх вучні таксама паступаюць: здаюць унутраныя экзамены. Дзесятыя-адзінаццатыя класы — ліцэйскія, з паглыбленым вывучэннем хіміі, біялогіі, фізікі, матэматыкі і філалогіі. Гімназія мае адпаведную базу для фарміравання ўсебакова развітай асобы, якая будзе здольна рэалізаваць свой творчы патэнцыял у дынамічных сацыяльна-эканамічных умовах.

Вольга ДУБОЎСКАЯ.

Гімназічны рух

Школа з англійскім ухілам і музычным акцэнтам

Першага верасня сёлетняга навучальнага года тры сталічныя школы сталі гімназіямі. Сярод іх — 25-я школа з англійскім ухілам. Школа гэтая заўсёды была адной з лепшых у горадзе, і добра ведаю, што ўсе здольныя дзеці з Заводскага раёна заўсёды імкнуліся трапіць менавіта сюды.

У школе любяць журналістаў, і калі мы сустрэліся з дырэктарам Валянцінай Віктараўнай Абрамовіч, яна паказала мне цэлы стос газетных публікацый і фотаздымкаў. Гэта добры сімптом — ёсць што паказаць незнаёмаму чалавеку, аб чым расказаць. Усё добрае — як на далоні.

А ўвогуле — заўсёды радуюся, калі статус гімназіі надаюць не новабудоўлі, а школе з традыцыямі, якая выпусціла ў свет не адно пакаленне сваіх гадаванцаў. І тыя таксама не забываюць школу, наведваюцца сюды і ў будні, і ў святы. У многім гэта заслуга былога дырэктара Кацярыны Аляксандраўны Карнышавай, якая працавала на гэтай пасадзе больш за дваццаць гадоў. І зараз выкладае матэматыку, ва ўсім дапамагаючы Валянціне Віктараўне. 70 з паловай працэнтаў настаўнікаў маюць вышэйшую і першую катэгорыю. Увогуле, 25-я школа — гэта той шчаслівы выпадак, калі вучні і настаўнікі знайшлі адзін аднаго. Прычым Валянціна Віктараўна — у прыязных адносінах са сваімі калегамі з суседніх школ, і бывае так, што многія дзеці прыходзяць у элітную школу па парадзе сваіх настаўнікаў. Хаця школа перапоўнена — у ёй вучыцца больш 1100 дзяцей замест 640. Падрыхтоўчыя і першыя класы займаюцца ў дзіцячых садках. А тыя дзеці, якія пераязджаюць на новае месца жыхарства, усё роўна працягваюць ездзіць у сваю школу. Нават з Малінаўкі. Уявіце — праз увесь горад. А быў хлопчык (зараз ён студэнт), якога бацька вазіў на машыне за 25 кіламетраў. Урэшце, важнасць добрай адукацыі зразумелі ўсе.

***

У новаспечанай гімназіі — цудоўныя дзеці. Цудоўныя ў сэнсе сваёй адкрытасці, шчырасці, своеасаблівых поглядаў на жыццё. Ужо дзесяты год працуе ў школе школьнае Брацтва. Менавіта працуе — статут яго распрацоўваў прафесійны юрыст, бацька адной з вучаніц. На чале Брацтва — прэзідэнт, вучань 11 класа Яўген Бальшакоў. Віцэ-прэзідэнт — Віктар Абалонкін. Ёсць у школе міністр юстыцыі, міністр шэфскіх сувязяў, міністр спорту, міністр культуры, міністр фінансаў, міністр бяспекі, міністр сувязі, міністр унутраных спраў і інш.

Некалькі гадзін я гутарыла з міністрамі, і кожны падрабязна расказваў пра свае справы. У міністэрскім апараце няма дыскрымінацыі па палавой прыкмеце — міністр культуры Алеся Майсеенка і міністр шэфскіх сувязяў Галіна Корсак проста-такі здзівілі карэспандэнта сваёй эрудыцыяй у абаяльнасцю.

А віцэ-прэзідэнт Віктар Абалонкін — па сумяшчальніцтве яшчэ і старшыня школьнага клуба "ЮНЕСКА". Ён расказаў пра сваё дзяцінства шмат цікавага. Але найбольш мяне ўразіла такая гісторыя. Напярэдадні Дня чарнобыльскай катастрофы вучні рабілі жураўлікаў — у памяць аб японскай дзяўчынцы, якая захварэла пасля бамбёжкі ў Хірасіме. Вялікія гірлянды з жураўлікаў 26 красавіка былі ўскладзены да двух помнікаў — у парку Дружбы і каля Чырвонага касцёла. У школе няма дзяцей-перасяленцаў, і тым не менш тут памятаюць пра трагічную для Беларусі дату. А ўвогуле — у клубе "ЮНЕСКА" дзеці вучацца мастацтву весці палеміку, уменню кіраваць дзяржавай, нават азам журналістыкі.

Клуб "БІОМ" мае экалагічны кірунак. І што галоўнае — яго члены не займаюцца экалогіяй дзеля спартыўнага інтарэсу. Яны, напрыклад, прыводзяць у парадак бліжні парк, прыбіраюць смецце, вядуць назіранні за біялагічнымі аб'ектамі. У бліжэйшы час збіраюцца прыняць удзел у міжнародным экалагічным праекце "Жыццё ліста". Калі ў бяду трапілі лебедзі на Чыжоўскім вадасховішчы, усёй школай збіралі грошы, каб іх падкарміць. А колькі ў школьных кабінетах зеляніны, пакаёвых кветак! Сапраўдны аазіс.

***

Пра этнаграфічны музей, створаны настаўніцай беларускай мовы і літаратуры Алінай Казіміраўнай Пахвалёнай, пісалі многія газеты. Калі на экскурсію сюды прыходзяць замежныя госці — а школа падтрымлівае сяброўскія сувязі з Англіяй і Амерыкай — некаторыя нават плачуць ад замілавання. 440 экспанатаў, кожны з якіх калісьці меў свайго гаспадара, уяўляюць сабой сапраўдную гістарычную каштоўнасць. Сімашук Кацярына з 9 "В" на чысцюткай беларускай мове распавяла мне пра некаторыя дзіўныя экспанаты, якія і не даводзілася бачыць раней. У музеі падумала вось аб чым — работа па адраджэнні роднай мовы і культуры не стала тут кампаніяй, яна тут ідзе штодзень, і можа, выпускнікі школы і не стануць вялікімі літаратуразнаўцамі і этнографамі, але памяць пра экспанаты ў іх школьным музеі захаваюць на ўсё жыццё.

***

У гімназіі амаль не існуе праблемы пераемнасці "пачатковае навучанне — сярэднія класы — выпускнікі". У школьнае жыццё ўцягваюцца ўсе — і малыя, і старэйшыя. Тут бывае шмат гасцей, святаў, нават школьныя ўрокі ператвараюцца ў сапраўдную дзею. Як сказала Алеся Майсеенка: "Наша школа — з музычным ухілам і англійскім акцэнтам". Можа, таму тут ужо даўно не было правапарушэнняў, ды і звычайных канфліктаў. Дзеці добра вучацца, многія выпускнікі наведваюць розныя курсы, шмат працуюць самастойна.

З гэтага года гімназія будзе працаваць па тэхналогіі модульнага навучання маскоўскага прафесара Пятра Траццякова. Гэта — тэхналогія, накіраваная на лепшую засваяльнасць ведаў і разам з тым — паляпшэнне здароўя вучняў. Калі Пётр Іванавіч зайшоў у школу, яна яму адразу спадабалася сваёй добрай аўрай. І ён даў "дабро" на эксперымент.

***

А ўвогуле, мне не хацелася пісаць пра 25-ю школу як пра нейкую паказальную ўстанову. Паверце, гэта не "пацёмкінская вёска". Тут здараюцца свае маленькія трагедыі. Хварэюць дзеці. Бывае так, што на вачах у настаўнікаў абсалютна здаровая дзяўчынка становіцца "надомніцай". Хварэюць настаўнікі. Часам — цяжка. Гэта — жыццё з усімі рэаліямі.

Сёлета некалькі выдатных настаўніц паехалі разам з сем'ямі на працу на мяжу. Трэба шукаць дастойную замену — менавіта дастойную, бо школа мае даволі высокі статус. Ёсць класы, якія займаюцца ў другую змену. І не заўсёды задаволены бацькі.

Што датычыцца матэрыяльна-тэхнічнай базы, дык даводзіцца спадзявацца на дапамогу спонсараў, бацькоў. Хаця сёлета дапамаглі і шэфы — Мінскі рэсорны завод (дырэктар Леанід Міхайлавіч Беразнёў). Трэба падтрымліваць належны парадак і на прышкольнай тэрыторыі.

***

Валянціна Віктараўна Абрамовіч — бадай, адзіны дырэктар у сталіцы, які жыве побач са школай. І чамусьці ўяўляю сабе, як гэтая вельмі сімпатычная жанчына кожную раніцу, прачнуўшыся, глядзіць у акно на сваё дзяцішча. І думае: а што б яшчэ такое цікавае прапанаваць сваім калегам, што новае сказаць сваім дзецям? А потым... потым усе гэтыя думкі становяцца явай.

У школу спяшаюцца дзеці. Шапаціць пад нагамі восеньскае лісце. І так будзе заўсёды. Кастрычнік, школа, дзеці...

Ала ШАЎЦОВА.

Прафесійна-тэхнічная адукацыя

Новыя грані развіцця

У адзінстве памкненняў

Сёння айчынная сістэма прафесійна-тэхнічнай адукацыі крочыць шляхам рэфарматарскіх пераўтварэнняў. У гэтым працэсе дастойнае месца займае і прафтэхадукацыя Гродзеншчыны. У рэжыме інавацый працуе ў гэтым рэгіёне 30 навучальных устаноў, дзе навучаюцца 16,6 тысяч чалавек па 104 прафесіях. ПТНУ вобласці арыентуюць сваю дзейнасць на шырокапрофільнасць кваліфікаваных рабочых, таму прафтэхустановы ў сваёй большай палове функцыянуюць як шматпрофільныя. Створаны ўмовы ў вобласці для атрымання прафесійнай, агульнай сярэдняй і сярэдняй спецыяльнай адукацыі.

Кіраўніцтвам да дзеяння і асноватворным дакументам па вызначэнні прыярытэтаў стала нядаўна прынятая Гродзенскім аблвыканкамам "Праграма развіцця прафесійна-тэхнічнай адукацыі Гродзенскай вобласці на 2001-2005 гады".

Аб удасканаленні структуры, арганізацыі і зместу вучэбна-выхаваўчага працэсу ПТА вобласці, аб кадравым і фінансавым забеспячэнні прафесійна-тэхнічнай адукацыі Гродзеншчыны расказвае нашаму карэспандэнту намеснік начальніка ўпраўлення адукацыі Гродзенскага аблвыканкама **Іван Станіслававіч Урбановіч**.

— Як вядома, у адпаведнасці з пастановай Савета Міністраў "Аб канцэпцыі і праграме развіцця прафесійна-тэхнічнай адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь" былі прыняты адпаведныя кожнаму рэгіёну праграмы развіцця ПТА з шэрагам акрэсленых мэт і задач на бліжэйшую перспектыву.

На Ваш погляд, які стратэгічны напрамак з'яўляецца прыярытэтам развіцця прафтэхсістэмы Гродзенскай вобласці?

— Галоўнай мэтай нашай праграмы з'яўляецца рэалізацыя дзяржаўнай палітыкі ў галіне развіцця профтэхадукацыі. Прыняты дакумент вызначае той шлях практычных мер, якія накіраваны на фарміраванне даступнай, адкрытай, гнуткай сістэмы ПТА.

Прафесійна-тэхнічная адукацыя павінна задаволіць патрэбы сацыяльна-эканамічнага комплексу вобласці ў кваліфікаваных кадрах, пастаянна ўдасканальваць іх прафесійнае майстэрства.

Асноўнымі задачамі развіцця ПТА вобласці з'яўляецца паслядоўнае фарміраванне адукацыйных структур, заснаваных на інтэграцыі прафесійна-тэхнічнай, агульнай сярэдняй і сярэдняй спецыяльнай адукацыі, стварэнне эфектыўных механізмаў узаемадзеяння сістэмы прафесійна-тэхнічнай адукацыі з галінамі эканомікі. Акрамя гэтага, я б дадаў вырашэнне важнейшых праблем сённяшняй сістэмы ПТА, як кадравае забеспячэнне прафесійна-тэхнічнай адукацыі і ўмацаванне вучэбна-матэрыяльнай базы ПТНУ.

— Раскажыце, калі ласка, якая роля надаецца ў вобласці ўдасканаленню структуры прафесійна-тэхнічнай адукацыі. Якія змяненні адбудуцца ў сістэме ПТА ў бліжэйшы час?

— Удасканаленне структуры прафесійна-тэхнічнай адукацыі пашырае магчымасці навучэнцаў моладзі ў рэалізацыі сваіх адукацыйных патроб, дазваляе больш аператыўна рэагаваць і на патрэбы эканомікі і грамадства. Развіццё навучальных устаноў прафесійна-тэхнічнай адукацыі адбываецца ў кірунку пашырэння іх шматфункцыянальнасці і шматпрофільнасці. Бесперапыннасць прафесійнай адукацыі забяспечана ва ўстановах ПТА некалькімі ўзроўнямі адукацыі.

У бліжэйшыя пяць гадоў запланавана пераўтварыць у прафесійна-тэхнічныя каледжы 4 ПТНУ, у прафесійныя ліцэі — 20 устаноў. Сёння на Гродзеншчыне налічваецца пяць новых тыпаў навучальных устаноў. Гэта: тры прафесійна-тэхнічныя каледжы, адно вышэйшае прафесійнае вучылішча, адзін сельскагаспадарчы ліцэй. Характэрна, што ў перспектыве будзе павялічана больш чым у 3 разы падрыхтоўка кваліфікаваных рабочых па праграме ліцэйскіх груп. Гэта выклікана змяненнем зместу навучання, неабходнасцю больш гнутка рэагаваць на патрэбы рынку і пашырэннем магчымасцей выпускнікоў ПТНУ для паступлення ў ВНУ, асабліва сельскай моладзі.

Цяпер у 12 ліцэйскіх групах, якія адкрыты ў пяці навучальных установах, праходзіць навучанне каля чатырохсот чалавек. А на 2-й ступені навучальных устаноў, якія прадастаўляюць сярэднюю спецыяльную адукацыю, навучаецца амаль 800 чалавек.

У праграме прадугледжана і навучанне асоб, якія не маюць базавай адукацыі, а таксама дзяцей з асаблівасцямі псіхафізічнага развіцця. У нашых ПТНУ для гэтага будуць прадстаўлены ўсе ўмовы.

Хачу адзначыць, што значна павялічыцца ў хуткім часе аб'ём падрыхтоўкі, перападрыхтоўкі, павышэння кваліфікацыі і мэтавай вучобы кадраў для аграрна-прамысловага комплексу, які складзе 7 — 7,5 тысяч чалавек.

Акрамя таго, плануем пашырыць падрыхтоўку беспрацоўных. Як вядома, гэта — адна з важнейшых задач ПТНУ. Сёння ў гэтым працэсе задзейнічана 14 вучылішчаў вобласці, якія вядуць навучанне беспрацоўных па 19 прафесіях. У будучым прадугледжана [illegible] з большым аб'ёмам.

Каб забяспечыць бесперапыннасць адукацыі, для нашай вобласці будуць створаны ў бліжэйшыя гады вучэбныя аб'яднанні ПТНУ-ССНУ, ПТНУ-ВНУ. Сёння ў рамках гэтых аб'яднанняў ужо працуюць 8 навучальных устаноў, у тым ліку чатыры з ВНУ. Пра высокія вынікі іх работы гаворыць тое, што колькасць тых, хто паступае ў ССНУ і ВНУ, узрастае з кожным годам. Важнае пытанне па ўдасканаленні структуры ўстановы стаіць перад калектывам ПТВ № 194. На яго базе плануецца стварыць цэнтр прафесійнай і сацыяльнай рэабілітацыі дзяцей-інвалідаў і дзяцей з асаблівасцямі псіхафізічнага развіцця.

Будуць зроблены крокі і па іншых напрамках удасканалення структуры прафесійна-тэхнічнай адукацыі.

— Іван Станіслававіч, чым будзе характарызавацца ў бліжэйшы час удасканаленне арганізацыі і зместу вучэбнага, вытворчага і выхаваўчага працэсаў навучальных устаноў ПТА вобласці?

— Хачу засяродзіць увагу на тым, што ў гэтым працэсе значнае месца адведзена абласному вучэбна-метадычнаму цэнтру прафесійнай адукацыі, метадычным службам ПТНУ, Рэспубліканскаму інстытуту прафесійнай адукацыі. Вядзецца сумесная работа па праектаванні тыпавой вучэбна-планавальнай дакументацыі па спецыяльнасцях: вытворчасць хімічных валокнаў і оптыкамеханічная вытворчасць. Ужо сфарміраваны творчыя групы, якія займаюцца распрацоўкай праектаў кваліфікацыйных характарыстык па гэтых спецыяльнасцях. У шэрагу навучальных устаноў, у тым ліку творчымі групамі Гродзенскага прафесійнага электратэхнічнага каледжа, ПТВ №№ 49, 116, 195, 234, будуць распрацаваны комплекты вучэбна-планавальнай дакументацыі па вучэбных спецыяльнасцях. Гэтыя ж прафтэхустановы будуць задзейнічаны ў якасці эксперыментальных пляцовак па апрабацыі мадэляў падрыхтоўкі кадраў у адпаведнасці з новымі падыходамі да зместу прафесійна-тэхнічнай адукацыі.

І яшчэ некалькі прыкладаў дзейснай работы па ўдасканаленні арганізацыі і зместу вучэбнага, вытворчага і выхаваўчага працэсу ў ПТНУ Гродзеншчыны. Так, у якасці эксперыменту ў ПТВ № 41 распрацавана вучэбна-праграмная дакументацыя для падрыхтоўкі спецыялістаў па скарочанай праграме ў сістэме вучэбных аб'яднанняў ПТНУ-сярэдняя школа.

Супрацоўнікі абласнога вучэбна-метадычнага цэнтра прафесійнай адукацыі цяпер распачалі работу па распрацоўцы вучэбна-метадычных комплексаў па адзінкавых кваліфікацыях "плодаагароднявод" і "прадавец прамысловых тавараў". Ужо падрыхтаваны метадычныя рэкамендацыі па ўкараненні і выкарыстанні інавацыйных тэхналогій у навучальным працэсе. Што тычыцца рэфармавання вытворчага навучання, то плануем у бліжэйшы час адкрыццё чатырох эксперыментальных цэнтраў на прадпрыемствах. Намячаюцца і некаторыя іншыя рэарганізацыі.

— У апошнія гады значна абвастрылася праблема забеспячэння педагагічнымі кадрамі навучальных устаноў прафтэхсістэмы. У асноўным з-за нізкага ўзроўню аплаты працы ПТНУ пакідаюць найбольш кваліфікаваныя работнікі, і перш за ўсё — майстры вытворчага навучання. Якія меры па спыненні гэтага негатыўнага працэсу прадугледжаны ў бліжэйшай будучыні сістэмай ПТА Гродзеншчыны?

Так, сапраўды, па-ранейшаму цякучасць кадраў у ПТА застаецца вельмі значнай. Лічбы ўражваюць: толькі ў мінулым навучальным годзе звольнілася па розных прычынах 226 педагагічных работнікаў, з іх — 114 майстроў вытворчага навучання. На жаль, застаецца нізкай замацаванасць маладых спецыялістаў па месцах размеркавання. Мала таго, што педагагічных работнікаў рыхтуюць не дастаткова, дык і тыя не даязджаюць да месца сваёй працы. Сітуацыю абвастрае і той факт, што назіраецца натуральнае старэнне калектываў. Таму іх "амалоджванне" павінна стаць задачай самага бліжэйшага часу.

Неабходна накіраваць намаганні на арыентацыю навучэнцаў у бок педагагічных спецыяльнасцей і, пачынаючы з першага курса, рыхтаваць жадаючых да паступлення па прадметах уступных экзаменаў.

У плане рэалізацыі кадравага забеспячэння прафесійна-тэхнічнай адукацыі вобласці ўпраўленне адукацыі аблвыканкама, вучэбна-метадычны цэнтр прафесійнай адукацыі сумесна з навучальнымі ўстановамі ўжо ўзяліся за распрацоўку вучэбна-праграмнага забеспячэння спецыяльнасці "майстар вытворчага навучання".

Падрыхтоўку майстроў вытворчага навучання на базе прафесійна-тэхнічных каледжаў плануем адкрыць у 2002 годзе. Акрамя гэтага, ужо вывучаны попыт навучальных устаноў у кадрах выкладчыкаў спецдысцыплін і майстроў. Сфарміраваны мэтавы дзяржаўны заказ на падрыхоўку спецыялістаў у ВНУ і ССНУ рэспублікі. Мяркую, што гэтыя захады станоўча паўплываюць на вырашэнне кадравага пытання ва ўстановах ПТА рэгіёна.

— Відавочна, што рэалізацыя праграмы развіцця прафесійна-тэхнічнай адукацыі вобласці прадугледжвае абнаўленне асноўных фондаў, набыццё тэхнікі, абсталявання, інвентару, вучэбных выдаткі, капітальны рамонт збудаванняў, а гэта азначае прыцягненне немалых фінансавых рэсурсаў. Якім чынам будзе вырашацца гэтае пытанне?

— Для ажыццяўлення ўсіх напрамкаў праграмы развіцця ПТА пры фарміраванні бюджэту на бліжэйшыя гады прадугледжана павелічэнне грашовых асігнаванняў. Акрамя таго, будуць выкарыстоўвацца сродкі з фонду стабілізацыі эканомікі вытворцаў сельскагаспадарчай прадукцыі і харчавання, а таксама — пазабюджэтныя сродкі ўстаноў адукацыі, прадпрыемстваў, арганізацый, аб'яднанняў.

Што тычыцца затрат на капітальны рамонт будынкаў, рамонт сталовак і харчблокаў, то яны вызначаны адпаведнымі пастановамі Савета Міністраў.

Адназначна, што большасць фінансавых сродкаў неабходна выдзеліць на абнаўленне машынна-трактарнага парку. Улічваючы яго знос, праграмай падугледжваецца накіраванне грошай па лініі абласнога фонду стабілізацыі эканомікі вытворцаў сельскагаспадарчай прадукцыі і харчавання на рамонт і набыццё трактараў, камбайнаў і іншай сельскагаспадарчай тэхнікі, а таксама — пазабюджэтных сродкаў устаноў адукацыі, прадпрыемстваў, арганізацый, аб'яднанняў на рамонт метала-, дрэваапрацоўчага і іншага абсталявання.

Адметна і тое, што рашэннем аблвыканкама нядаўна створаны пазабюджэтны фонд развіцця прафесійна-тэхнічнай адукацыі Гродзенскай вобласці і зацверджана палажэнне аб парадку фарміравання і расходавання пазабюджэтнага фонду. Дырэктарам ПТНУ даручана своечасова забяспечваць адлічэнне сродкаў.

Аблвыканкамам было прынята яшчэ адно важнае рашэнне. Гэта — замацаванне прадпрыемстваў, арганізацый, аб'яднанняў за прафтэхустановамі вобласці для сумеснай дзейнасці па ўдасканаленні падрыхтоўкі кадраў і развіцці вучэбна-матэрыяльнай і сацыяльнай базы. Думаецца, што такі інавацыйны падыход па рэалізацыі Праграмы развіцця прафтэхадукацыі Гродзеншчыны стане тым жыватворным імпульсам, які паспрыяе паспяховаму рэфармаванню ўсёй нацыянальнай сістэмы адукацыі.

Гутарыла Ала КЛЮЙКО.

Навучэнцы Гомельскага прафтэхвучылішча № 20 бытавога абслугоўвання насельніцтва ўжо сёмы год дапамагаюць прыгараднаму саўгасу "Брылёва" з уборкай агародніны. Выгада ўзаемная — гаспадарка ў сціслыя тэрміны заканчвае ўборку, а вучылішча атрымлівае для сталоўкі адборную гародніну па льготных цэнах.

НА ЗДЫМКУ: будучы закройшчык лёгкай сукенкі Алена Маслава — лідэр на полі.

Фота Сяргея ХАЛАДЗІЛІНА, БЕЛТА.

Лекавыя травы... павышаюць якасць навучання

Рэальнай падтрымкай у тэхнічным пераўзбраенні прафтэхсістэмы Гомельскай вобласці можна па праву лічыць пазабюджэтную дзейнасць навучальных устаноў ПТА. Найбольшага поспеху дасягнулі ў гэтым плане ПТВ № 20, 34, 67, 84, 143 і шэраг іншых, дзе пазабюджэтныя асігнаванні складаюць больш сарака працэнтаў ад бюджэтных.

Асноўнай крыніцай пазабюджэтных сродкаў па-ранейшаму застаецца аказанне платных адукацыйных паслуг насельніцтву. У васямнаццаці прафесійна-тэхнічных установах вобласці ажыццяўляецца перападрыхтоўка і павышэнне кваліфікацыі спецыялістаў. Каля 2 500 чалавек прайшлі навучанне на базе вучылішч толькі за мінулы навучальны год.

Працягваецца актыўная работа па закладцы і вырошчванню гадавальнікаў драўніна-хмызняковых насаджэнняў, лекавых траў, шматгадовых кветак. Дэкаратыўныя культуры добра прыжыліся ў вучэбных гаспадарках ПТВ №№ 179, 183, 184, 185, 188 і многіх іншых. А базавым цэнтрам па вырошчванню лекавых траў стала Жлобінскае аграрна-тэхнічнае ВПВ.

Адметна, што шэсцьдзесят працэнтаў ад пазабюджэтных паступленняў накіроўваюцца навучальнымі ўстановамі ПТА Гомельшчыны на ўмацаванне вучэбна-матэрыяльнай базы, набыццё сыравіны і матэрыялаў для выканання практычнага навучання выхаванцаў. А гэта толькі спрыяльна паўплывае на якасць прафесійнай падрыхтоўкі рабочых кадраў.

Ала КЛЮЙКО.

Сучасныя тэхналогіі

Развіваючы сябе — развіваеш грамадства

Гаворачы пра актуальны заказ грамадства да адукацыі, часта маюць на ўвазе выхаванне творчай асобы, здольнай рэалізоўваць свае індывідуальныя памкненні і вырашаць праблемы жыцця. "Развіваючы сябе — развіваеш грамадства" — тэзіс, які ў пэўнай ступені адлюстроўвае характэрную прыкмету новага сацыяльнага заказу. Гэта прадугледжвае пабудову такой адукацыйнай прасторы, у якой кожны навучэнец зможа самарэалізавацца, самавызначыцца, знайсці сябе ў справе, адчуць і пражыць ў навучальнай установе "сітуацыю поспеху" ў вырашэнні вучэбных праблем і праблемных сітуацый.

Працэс навучання — гэта мэтанакіраванае ўзаемадзеянне выкладчыка і навучэнца, у ходзе якога вырашаюцца задачы адукацыі, выхавання і развіцця асобы. Якія ж інавацыйныя падыходы да навучання ў сістэме прафесійна-тэхнічнай адукацыі?

Яны падзяляюцца на два асноўныя тыпы, якія адпавядаюць рэпрадуктыўнай і праблемнай арыентацыі адукацыйнага працэсу. Першы тып — гэта інавацыі-мадэрнізацыі, у аснове якіх ляжыць тэхналагічны падыход да навучання, накіраваны перш за ўсё на выкладанне навучэнцам ведаў і фарміраванне спосабаў дзеяння па ўзоры, арыентаваным на высокаэфектыўнае рэпрадуктыўнае навучанне. Другі тып — гэта інавацыі-трансфармацыі, якіяператвараюць традыцыйны вучэбны працэс і накіраваныя на забеспячэнне яго даследчага характару, арганізацыю пошукавай вучэбна-пазнавальнай дзейнасці. Пошукавы падыход да навучання прадугледжвае перш за ўсё фарміраванне ў навучэнцаў вопыту самастойнага пошуку новых ведаў, іх прымяненне ў новых умовах, фарміраванне вопыту творчай дзейнасці. Інавацыі-трансфармацыі ператвараюць традыцыйнае навучанне на аснове прадуктыўнай дзейнасці навучэнцаў.

Наведваючы ўрокі, мы бачым, як па-рознаму працуюць творчыя педагогі, як па-рознаму яны парадкуюць вучэбны працэс, дабіваючыся выдатных вынікаў. У руках педагога-майстра шмат форм, метадаў і мадэляў вучэбнага працэсу, якія дазваляюць дабіцца якаснага навучання. І ўсё ж пошукі адзінага эфектыўнага падыходу, які мог бы ператварыць навучанне ў свайго роду вытворча-тэхналагічны працэс з гарантаваным канчатковым вынікам, не спыняюцца.

Такім чынам, тэхналагічны падыход да навучання мае на мэце канструяванне вучэбнага працэсу. Авалоданне тэхналогіяй і яе практычнае прымяненне патрабуе ад выкладчыка пастаяннага пошуку аптымальных педагагічных рашэнняў. Але перш за ўсё педагог сам павінен вывучыць тэарэтычную аснову тэхналогіі, прааналізаваць мэтазгоднасць яе прымянення.

У напрамку павышэння прафесійнай кампетэнцыі і майстэрства выкладчыкаў ПТНУ вобласці метадыстамі абласнога вучэбна-метадычнага цэнтра прафесійнай адукацыі былі падрыхтаваны і праведзены семінары-практыкумы па вывучэнні тэарэтычных асноў педагагічных тэхналогій і абмену вопытам па іх прымяненні: "Асобасна арыентаваныя тэхналогіі навучання на ўроках фізікі і астраноміі" (на базе ПТВ № 213), "Развіццё творчых здольнасцей навучэнцаў на ўроках хіміі" (на базе ПТВ № 139), "Выкарыстанне краязнаўчага матэрыялу на ўроках гісторыі і беларускай літаратуры" (на базе ПТВ № 98 і ПТВ № 237). Прымяненне камунікатыўна-дыялогавай тэхналогіі з выкарыстаннем тэхнічных сродкаў навучання і тэхналогіі развіццёвага навучання з выкарыстаннем праблемных гульнявых момантаў знайшло адлюстраванне ў творчай справаздачы выкладчыцы нямецкай мовы прафесійнага ліцэя № 1 Магілёва Т.Ляньковай. Выкладчыкі ПТНУ рэгіёна таксама прымаюць удзел у рабоце абласных семінараў-практыкумаў, што праводзяцца на базе ІПК: "Сутнасць і навуковае абгрунтаванне інтэгральнай тэхналогіі", "Механізмы прафесійнага самаўдасканалення", "Новыя адукацыйныя тэхналогіі", "Выкарыстанне камп'ютэрных тэхналогій на ўроках англійскай мовы" і інш. Вялікую цікавасць у прысутных на абласной навукова-практычнай канферэнцыі выкладчыкаў фізікі выклікалі выступленні выкладчыкаў Г.Старыковай (ПТВ № 4) і А.Сапяжынскага (ПТВ № 237) па выкарыстанні ў вучэбным працэсе сучасных адукацыйных тэхналогій.

Прафесія педагога — вельмі складаная. І дасягнуць вяршынь педагагічнага майстэрства можа толькі той выкладчык, які знаходзіцца ў пастаянным пошуку, пошуку новых падыходаў у навучанні, новых форм і метадаў навучання і выхавання.

У прафесійна-тэхнічных навучальных установах вобласці шмат таленавітых, творчых педагогаў, якія вывучаюць, апрабіруюць і дабіваюцца добрых вынікаў, прымяняючы ў сваёй працы сучасныя педагагічныя тэхналогіі.

Фарміраванню пазнавальных інтарэсаў і разумовай самастойнасці навучэнцаў у шматвектарнай стратэгіі эфектыўнай педагагічнай працы садзейнічае арганізацыя эксперыметнальнай работы ў прафесійна-тэхнічных навучальных установах.

Перавод навучальных устаноў у рэжым эксперыменту запатрабаваў, з аднаго боку, стварэння ўмоў для распаўсюджвання інавацый ва ўсіх сферах педагагічнай дзейнасці, з другога — удасканалення кіравання развіццём і ўвасабленнем інавацыйных працэсаў у практыку. У такой сітуацыі педагог пастаянна імкнецца да пераасэнсавання сваёй працы, і гэта дапамагае задумацца над тымі фактарамі, якія забяспечваюць поспех. У працэсе эксперыменту, безумоўна, фарміруюцца ўменні педагога-майстра, педагога-даследчыка.

Навучэнец выступае галоўным удзельнікам, суб'ектам і аб'ектам педагагічнага працэсу і ў рэжыме эксперыменту, і ў доследна-эксперыменальнай рабоце. Стратэгія прадуктыўнай педагагічнай дзейнасці ў працэсе эксперыменту разглядаецца ў наступнай сістэме: ад фарміравання пазнавальных інтарэсаў навучэнцаў да фарміравання ў іх навыкаў самастойнай разумовай дзейнасці.

У працэсе эксперыментальнай работы быў выяўлены шэраг аб'ектыўных цяжкасцей. Напрыклад, педагог не заўсёды ўмее расставіць акцэнты на галоўным, гэта значыць, на тым, што забяспечвае яму поспех у дзейнасці, уплывае на яе вынік. Ён не заўсёды выразна ўяўляе мэту педагагічнай працы, гэта значыць, тое, што ён разумее пад яго вынікам, а таксама тое, як яго ацаніць, дыягнаставаць. Педагогу часам складана стварыць (асэнсаваць) сістэму ідэй, абапіраючыся на якую, можна паспяхова рухацца да вяршынь педагагічнага майстэрства.

Суб'ектыўныя цяжкасці звязаны з пэўнай насцярожанасцю педагогаў да эксперыменту, паколькі іх праца не толькі разглядаецца калегамі, але і становіцца аб'ектам вывучэння з боку навучэнцаў.

Зыходзячы са структуры занятага насельніцтва, дзе больш як 60 працэнтаў складаюць рабочыя, можна сцвярджаць, што значнасць сістэмы прафтэхадукацыі для эканомікі — вельмі высокая. Пераўтварэнні ў сферы прафесійна-тэхнічнай адукацыі, якія праектуюцца канцэпцыяй і праграмай развіцця прафесійна-тэхнічнай адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь, накіраваны на фарміраванне даступнай, адкрытай, гнуткай сістэмы прафесійнага навучання, што ўлічвае патрабаванні рынку працы і ўласна асобы, забяспечвае бясплатнае атрыманне прафесіі, а таксама агульнай сярэдняй адукацыі, дазваляе працягнуць навучанне ў сярэдніх спецыяльных і вышэйшых навучальных установах. Намечаныя пераўтварэнні — не самамэта, а неабходнасць рэагавання на аб'ектыўныя патрэбы павышэння ўзроўню прафесіяналізму, кампетэнтнасці нашых выпускнікоў, якія маюць непасрэдны ўплыў на эфектыўнасць вытворчасці, якасць паслуг і прадукцыі.

Арыентуючыся на разуменне новага сацыяльнага заказу і падыходы да яго выканання, можна вылучыць ключавыя пазіцыі для праектавання адукацыйных мадэляў пабудовы педагагічнай прасторы. Гэта распрацоўка такіх мадэляў арганізацыі вучэбна-выхаваўчага працэсу, якія выводзілі б навучэнцаў за рамкі класна-ўрочнай формы навучання і рабілі б прафесійна-тэхнічную навучальную ўстанову прыцягальнай для падлеткаў і іх бацькоў; стварэнне цэласнай прасторы жыццядзейнасці, у якой самарэалізацыя навучэнцаў падтрымліваецца пры дапамозе іх прадуктыўнай дзейнасці, ініцыятывы, супрацоўніцтва, самавызначэння; актуалізацыя пошуку і адаптацыі сучасных эфектыўных тэхналогій выкладання, якія дазваляюць дасягнуць якасна іншых вынікаў навучання; праектаванне мадэлі кіравання, адэкватнай інавацыйнаму педагагічнаму працэсу; распрацоўка педагагічных сродкаў (дыягнастычных і выхаваўчых), якія выконваюць функцыю развіцця навучэнцаў і інш.

Наталля ЛЕЛЕХАВА,
загадчык кабінета агульнаадукацыйнай падрыхтоўкі Магілёўскага вучэбна-метадычнага цэнтра прафесійнай адукацыі.

Вучэбны комплекс — у чым перавага?

Вось ужо больш за 20 гадоў як адкрыта ў Магілёве ПТВ-138 лёгкай прамысловасці. Навучанне моладзі ў вучылішчы праводзілася па розных спецыяльнасцях: швачка-матарыстка, аператар швейнага абсталявання, раскройшчык матэрыялаў, кантралёры аддзела тэхнічнага кантролю і г.д. З 1981 года па 1992 год у вучылішчы быў адкрыты і філіял абутнікоў. Многія гады кантынгент навучэнцаў складалі юнакі і дзяўчаты з базавай адукацыяй. З-за адсутнасці належнай вучэбна-матэрыяльнай базы для падрыхтоўкі спецыялістаў з сярэдняй адукацыяй навучанне праводзілася ў вячэрняй сярэдняй агульнаадукацыйнай школе № 6. Навучэнцы, якія знаходзяцца ў вучылішчы з 8.00 да 15.20, вымушаны былі працягваць вучобу ў вячэрняй школе. Такое становішча выклікала шэраг праблем, звязаных з вялікім аб'ёмам вучэбнага матэрыялу, стамляльнацю навучэнцаў, што прывяло да пропускаў заняткаў, уцёкаў з апошніх урокаў. Многія бацькі, непакоячыся за сваіх дзяцей, вымушаны былі пісаць заяву ў вячэрнюю школу аб спыненні навучання і неабходнасці атрымання толькі спецыяльнасці. А гэта па шэсць урокаў кожны дзень. Павялічыўся адсеў навучэнцаў са школы.

Шэраг такіх негатыўных прычын паслужыў штуршком да стварэння вучэбнага комплексу: Магілёўскае ПТВ-138 лёгкай прамысловасці — Магілёўская вячэрняя сярэдняя агульнаадукацыйная школа № 6. З 1997 года пачалося навучанне ў такім комплексе па новых вучэбных планах.

Галоўнай задачай стала сацыяльная падтрымка моладзі. У вучэбным плане асобна былі вылучаны прадметы для вячэрняй школы № 6 і для ПТВ-138, таму што навучанне вядзецца ў розных корпусах двума калектывамі педработнікаў са сваёй структурай. План складзены так, што прадметы агульнаадукацыйнага цыкла выкладаюцца ў вячэрняй школе, а прафесійная падрыхтоўка — у вучылішчы.

У стварэнні згаданага комплексу выйгралі ўсе. І ў першую чаргу — навучэнцы. Галоўнае — няма вячэрніх заняткаў. Колькасна павялічыліся класы, скараціліся пропускі заняткаў без уважлівай прычыны, знізіўся адсеў навучэнцаў, павысілася паспяховасць. Яе дынаміка дазваляе зрабіць шэраг высноў. Агульны яе рост абумоўлены тым, што настаўнікі ў вячэрняй школе арганізацыйна і метадычна перайшлі на новы змест навучання, сталі паўней выкарыстоўваць тэарэтычны патэнцыял удасканаленай праграмы і закладзеныя ў ёй метадычныя мэты.

Кіраўніцтва комплексам ажыццяўляе савет, створаны з прадстаўнікоў адміністрацыі ПТВ-138 і вячэрняй школы № 6, інжынерна-педагагічных работнікаў і грамадскіх арганізацый. Савет узначальваюць кіраўнікі бакоў-удзельнікаў, якія маюць роўныя правы. Савет распрацоўвае і зацвярджае гадавыя і перспектыўныя планы дзейнасці, аналізуе вынікі сумеснай працы, праводзячы пасяджэнні не радзей як два разы на год.

Асноўнымі кірункамі дзейнасці комплексу з'яўляюцца: удасканаленне арганізацыі вучэбна-выхаваўчага працэсу, зыходзячы з прынцыпаў пераемнасці адукацыі, зместу, форм і метадаў навучання; распрацоўка вучэбных планаў і праграм, якія адпавядаюць асноўным задачам комплексу; удасканаленне метадычнай работы, распрацоўка вучэбных дапаможнікаў, тэхнічных сродкаў навучання; вырашэнне пытанняў сумеснага выкарыстання і развіцця вучэбна-матэрыяльнай базы ўдзельнікаў комплексу; вырашэнне сацыяльных пытанняў, арганізацыя метадычнага абслугоўвання, харчавання навучэнцаў; удасканаленне форм і метадаў выхаваўчай работы, правядзенне культурных і спартыўных мерапрыемстваў.

У вучэбны комплекс па жаданні прымаюць юнакоў і дзяўчат, якія маюць базавую адукацыю, з улікам медыцынскіх паказанняў на прафпрыдатнасць па абранай прафесіі.

Выпускнікам выдаецца атэстат аб сярэдняй адукацыі і дыплом вызначанага ўзору аб атрыманні прафесіі.

Не сакрэт, што дзяўчаты, якія паступаюць у вучылішча пасля заканчэння дзевяці класаў, у большасці маюць слабую агульнаадукацыйную падрыхтоўку. Многія з іх не знаёмы з тэхнічнай тэрміналогіяй, не ўмеюць абагульняць вядомы ім матэрыял. Запоўніць гэтыя пpaталы дапамагае самастойная праца навучэнцаў, якой выкладчыкі, настаўнікі, майстры вытворчага навучання вучаць іх на працягу ўсяго курса. Хвалююць нас і такія праблемы, як павышэнне агульнай культуры навучэнцаў, іх маральных якасцей.

Калектыў вучэбнага комплексу працягвае свой пошук найбольш эфектыўных шляхоў удасканалення педагагічнага працэсу, накіраваны на павышэнне падрыхтоўкі высокакваліфікаваных рабочых.

Ірына ТАЛПЫГА,
дырэктар Магілёўскага ПТВ-138 лёгкай прамысловасці.

ВАНДРОЎНІК

27 верасня — Сусветны дзень турызму

Пад сілу толькі прафесіяналам

Напярэдадні Сусветнага дня турызму адбылася нібыта нічым не прыкметная падзея — у адным месцы ў адзін час прайшлі турысцкі злёт педагогаў і Рэспубліканскі злёт, прысвечаны 10-годдзю турыстска-спартыўнага саюза. Іх арганізатарамі былі Міністэрства адукацыі (Рэспубліканскі цэнтр турызму і краязнаўства навучэнскай моладзі) і Міністэрства спорту і турызму (турыстска-спартыўны саюз).

Надвор'е 13 верасня на берагах Іслачы, улюбёным месцы турыстаў усіх часоў і пакаленняў, было самае турысцкае: крыху дажджу, ветру, пахмурна, захад сонца ў 19.31, усход месяца ў 0.40. Самы час для правядзення начнога арыентавання для каманд Х (юбілейнага) злёту педагагічных работнікаў.

Акурат паміж захадам сонца і ўсходам месяца, фарсіраваўшы Іслач (тэмпература вады — восеньская), каманды з усіх абласцей рэспублікі выйшлі на трасу начнога арыентавання. Для недасведчаных: за некалькі гадзін у цёмным лесе трэба знайсці дзесяць пікетаў і адзначыць там сваю "камандзіроўку" ды яшчэ і вярнуцца да месца старту раней за іншых. Страт не было, а суддзейская калегія пры святле ліхтарыка зафіксавала: лепшымі былі каманды педагогаў Мінска, Магілёўскай і Мінскай абласцей.

Так завяршыўся першы дзень (ноч) спаборніцтваў.

А цяпер — невялічкі экскурс у гісторыю.

У 1987 годзе, акурат 13 гадоў назад, у Беларусі пад Мінскам адбыўся першы турзлёт настаўнікаў і тое, што ў 2001 ён стаў дзесятым — ужо не проста традыцыя, а вынік вялікай работы органаў адукацыі і калектыву Рэспубліканскага цэнтра турызму і краязнаўства навучэнскай моладзі (дырэктар С.С.Мітраховіч). Яны шмат гадоў назад здолелі не толькі стварыць, але і сумесна з былым Рэспубліканскім саветам па турызме і экскурсіях выхаваць і даць поўную сярэднюю турысцкую адукацыю тысячам педагогаў-турыстаў. Важнасць правядзення работы адзначыў на адкрыцці злёту намеснік міністра адукацыі А.Г.Слука, старшыня Беларускага прафсаюза работнікаў адукацыі і навукі Т.І.Чобатава, старшыня Мінскага абласнога камітэта прафсаюзаў педагогаў С.Ф.Сімянькова.

Заўсёды быў упэўнены і да гэтуль прытрымліваюся меркавання, што людзі, іх пазіцыя, прафесіяналізм дазваляюць рабіць у далёка не простых умовах, здавалася, ужо і немагчымае. Бо апошнія 10 гадоў праводзіць турысцкія спаборніцтвы ўсё цяжэй і цяжэй. Поўнасцю змянілася структура самадзейнага і спартыўнага турызму — з'явіліся Мінспорту і турызму, турыстска-спартыўны саюз, грамадскае аб'яднанне спартыўнага турызму, аб'яднанне ветэранаў турызму і альпінізму, шматлікія турысцкія клубы, многія фірмы, пачынаючы стала газета "Турызм і адпачынак", умацавалі свае пазіцыі вытворцы і рэалізатары турысцкага рыштунку "Турыём", "Турлан" і інш., у многіх ВНУ адкрыліся кафедры і курсы турарганізатараў.

"Цудоўна!" — скажа недасведчаны чытач і... не будзе мець рацыі. Таму што становішча з арганізацыяй турысцкіх спаборніцтваў лепшым не стала. Чаму? Адвечнае пытанне. Няхай на яго адкажа сам чытач.

Чым для мяне асабіста знамянальны гэты злёт? Відаць, тым, што на адной паляне мы ўбачылі і арганізатара Х турысцкага злёту педагагічных работнікаў С.С.Мітраховіча, дырэктара Рэспубліканскага цэнтра турызму і краязнаўства навучэнскай моладзі, і В.П.Максіменку, прэзідэнта турыстска-спартыўнага саюза і арганізатара рэспубліканскага злёту турыстаў, прысвечанага 10-годдзю турыстска-спартыўнага саюза.

Яны былі і арганізатарамі, і галоўнымі суддзямі розных, а ў прынцыпе — адзінага, турысцкага злёту. За плячыма кожнага з суддзяў злёту ёсць вопыт правядзення злётаў турыстаў ВНУ, ветэранаў турызму, усё гэта для іх правядзення сярод ССНУ і прафтэхвучылішчаў рэспублікі. Знаходзячыся на вытоках і аднаго, і другога злёту, я асабіста маю да арганізатараў пэўныя пытанні, у тым ліку меню і настроі ўсіх удзельнікаў злёту. Толькі давайце задумаемся, ці трэба нам гэта цяпер. Калі спадары С.С.Мітраховіч і В.П.Максіменка ўсё добра асэнсуюць, то сёлетні злёт можа стаць кропкай адліку для буйных, прафесійна праведзеных рэспубліканскіх турысцкіх злётаў і спаборніцтваў, таму што рэальна сёння гэта нікому не па сілах (хацеў бы памыліцца). А калі Мінспорту і турызму і Мінадукацыі, у кожнага з якіх, безумоўна ж, свае мэты, здолеюць аб'яднаць свае намаганні, то ў выйгрышы будуць і яны, і мы — "шырокая турысцкая грамадскасць".

А спаборніцтвы тым часам набіралі моц, на водных, веласіпедных, горных дыстанцыях поплеч выступалі педагогі і проста турысты. У камандах шчыравалі над спецыяльным выпускам газеты "Будні злёту", творчыя групы рыхтавалі прадстаўленне ўдзельнікаў злёту, аўтары і выканаўцы праводзілі рэпетыцыі перад конкурсам песні, народ праставіла тоўпіўся на выставы. Суддзейская калегія кругласутачна адпівала дыстанцыі, мяняла, лічыла, акругляла, адзначала, дадавала... І вось, нарэшце, высвятляліся пераможцы: педагогі з каманд Віцебскай і Магілёўскай абласцей і Мінска (удзельнікі гэтых каманд выканалі нарматывы кандыдатаў у майстры спорту).

Гаворачы пра турзлёт, нельга не сказаць пра конкурсную праграму, якую не ацэніш ні ачкамі, ні секундамі, але без якой і злёт — не злёт. Няхай яна не ўплывала на агульны вынік, але перажыванні і там былі нежартоўныя. Адно прадстаўленне каманд пры святле ліхтарыкаў на фоне цёмнага лесу можа многаму навучыць нават лепшых беларускіх КВЗнікаў, якія выступаюць пры святле "юпітэраў". І тут не было роўных Мінскай, Гомельскай абласцям і Мінску, хаця не горш "прадстаўляліся" і астатнія.

Без конкурсу аўтарскай і турысцкай песні не абыходзіцца ніводзін турысцкі злёт, а галоўным суддзёй конкурсу была Ала Бялаўская, лаўрэат міжнародных конкурсаў. Нікога не пакінулі абыякавым выступленні Эдуарда Молера (Віцебск), Таццяны Варановіч (Мінская вобл.), Марыі Якубовіч (Магілёўская вобл.), ветэрана турызму Уладзіміра Захарына і Аляксандра Крупскага (Мінск), а яшчэ былі "Тата, мама, я — турысцкая сям'я", конкурс фатаграфій, турысцкая кухня.

Суддзі нацыянальнай катэгорыі Уладзімір Кандрацьеў (Мінск), Ігар Кірылаў (Шклоў), Аляксандр Карпаў (Гродна), Мікалай Кожанаў (Мінск), Лідзія Лукічова (Мінск), Уладзімір Захарын (Мінск), Дзмітрый Лобур (Мінск), Вольга Даміначва (Мінск) і інш., як заўсёды, паказалі свой высокі прафесіяналізм. Узровень і кампетэнтнасць усе гэтыя людзі на працягу многіх гадоў арганізоўвалі і будуць арганізоўваць турысцкія спаборніцтвы і злёты для дзяцей і для настаўнікаў і для дарослых, пры любым надвор'і і любых раскладах. Хіба гэта не адказ нашым міністэрствам, што трэба рабіць далей?

Агульнае ўзнагароджанне каманд абодвух злётаў прайшло прыгожа, годна. Усё гэта ўсяляе надзею на будучыню.

Валерый АНОСАЎ,
суддзя нацыянальнай катэгорыі,
намеснік галоўнага суддзі абодвух злётаў.

НА ЗДЫМКУ: пад гукі гітары на прывале забываюцца цяжкасці дзённага пераходу.

Фота Юрыя БОНДАРАВА.

Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь
"Беларускі зялёны крыж"

Другі адкрыты экалагічны турнір

Турнір праводзіцца сярод вучняў 9-11 класаў. Камандныя спаборніцтвы для ўсіх. Унікальная магчымасць: фізік змагаецца з гісторыкам, хімік — з філолагам.

Турнір будзе праходзіць 16-18 лістапада 2001 г. у Мазыры. Заяўкі на ўдзел у турніры прымаюцца да 20 кастрычніка 2001 г. Аргкамітэт працуе па адрасе: 220801, г.Мінск, вул. Кастрычніцкая, дом 16, корпус 5, пакой 511. Кантактны тэлефон: (017) 227-57-80; e-mail: greencross@open.by.

Што ад Вас патрабуецца:

1. Сабраць каманду з 4-6 аднадумцаў і знайсці сабе кіраўніка.
2. Падаць заяўку да 20 кастрычніка на ўдзел у турніры на адрас аргкамітэта або па тэлефоне.
3. Выбраць не менш як 6 з 9 прапанаваных ніжэй задач.
4. Падрыхтаваць дзесяціхвілінны даклад па кожнай з выбраных задач, а таксама быць гатовымі да рэцэнзавання і апаніравання выступленняў каманд супернікаў.

Заданні да экалагічнага турніру

1. "Жывая" і "мёртвая" вада.

У некаторых часопісах гаворыцца пра тое, што пры электролізе вады атрымліваецца вада "жывая" і "мёртвая". Ці так гэта на самай справе? Даследуйце ўласцівасці такой вады. На чым заснаваныя меркаванні пра "жывую" і "мёртвую" ваду?

2. Апраснядьнік.

У паўднёвых краінах даўно сур'ёзна стаіць праблема з атрыманнем прэснай вады. Сёння ў многіх еўрапейскіх краінах, у тым ліку і ў Беларусі, пачынае адчувацца недахоп чыстай вады. Прапануйце метады апраснення салёных вод. Наколькі эфектыўная прапанаваная Вамі тэхналогія?

3. Шумы.

Шум. Наносіць ён шкоду або прыносіць карысць? Як гарадскія шумы ўплываюць на здароўе і настрой чалавека? Ці можна кіраваць шумамі? Як?

Даследуйце ўплыў розных шумоў у вашай школе і доме на вашу паспяховасць.

4. Рачная задача.

Даследуйце працэс асядання ў вадзе розных суспензій. (Напрыклад, крэйда, вытворчыя і бытавыя адыходы).

Ацаніце час адстойвання вады ў ачышчальным прыстасаванні.

На якой адлегласці адбываецца самаачыстка ракі? Ад чаго яшчэ (акрамя хуткасці асядання) гэта залежыць?

5. Плеўкі на вадзе.

Даследуйце ўласцівасці нафтавых, бензінавых і масляных плевак на паверхні вады:

- хуткасць распаўзання плямы;
- магчымая таўшчыня;
- час выпарвання або асядання на дно;
- спосабы знішчэння.

6. Утылізацыя адыходаў.

Прапануйце і распрацуйце метады ўтылізацыі наступных адыходаў: тканіны (рыззё), цэгла, шкло, пластмасы, пластык (бутэлькі), гума (шыны).

7. Парадоксы клімату.

Увосень, пасля халодных дажджлівых дзён надыходзіць "бабіна лета". Вясной у перыяд цвіцення садоў бывае пахаладанне, часам да замаразкаў. Якія прычыны гэтых з'яў? Ці ўплывае дзейнасць чалавека на гэтыя з'явы?

8. Мыйныя сродкі.

Па тэлебачанні пастаянна перадаюць рэкламу мыйных сродкаў. Кожная фірма хваліць сваю прадукцыю. Як выбраць?

Даследуйце і параўнайце ўласцівасці мыйных сродкаў.

- Растваральнасць розных рэчываў.
- Залежнасць паверхневай напятасці ад канцэнтрацыі раствору.
- Іншыя параметры.

9. Камп'юТэра.

Камп'ютэры трывала ўвайшлі ў побыт сучаснага чалавека. Прагрэс — няўхільны. Аднак любыя новаўвядзенні нясуць і непрадбачаныя праблемы. Такая даніна прагрэсу. Прааналізуйце, што можа страціць чалавек, якія праблемы і небяспекі чакаюць яго на шляху глабальнай камп'ютэрызацыі.

Экспедыцыя

Падарожжа "бабранят"

Экалагічная экспедыцыя "Дзеці зямлі" стартавала летам ад Бабруйскага дзіцяча-юнацкага цэнтра "Бабраня" ў дзесяты раз. Кіраўнікі экспедыцыі Святлана Максімовіч і Лідзія Пазняк атрымалі палаткі, спальныя мяшкі і прадукты. Дзве групы дзяцей — амаль сорак чалавек — высадзіліся на беразе Бярэзіны. Пачалося нялёгкае жыццё пад адкрытым небам.

Веерам у розныя бакі накіроўваліся групы — апытанне насельніцтва, візуальнае назіранне, падлік раслін, стан возера і колькасць забруджванняў. Сабраныя матэрыялы сістэматызуюцца ў папках экалагічных назіранняў, і працэсы, якія адбываюцца ў Магілёўскай вобласці, будуць пацверджаны неабвержнымі фактамі.

На экспедыцыйныя турысцкія мерапрыемствы адгукаецца непаседлівая школьная вольніца, якой цесна ў рамках педагагічных правілаў. Яны па-свойму карэктуюць нормы паводзін, адносіны паміж сабой і выкладчыкамі. З гэтых дзяцей вырастаюць падарожныя, спартсмены, лідэры.

На Захадзе даўно адладжана сістэма пошуку і выхавання лідэраў. Англічане ў стогадовых каланіяльных войнах метадам спроб і памылак вызначылі, што ў любым чалавечым калектыве лідэраў — не больш як пяць працэнтаў. Калі ў канцлагеры выявіць гэтых людзей і ізаляваць — канцлагер можна не ахоўваць. Ніхто не ўцячэ і не падыме паўстання.

Уменні зухавата курыць у школьным туалеце, прапускаць урокі ці быць выдатнікам — непатрэбныя ва ўмовах экспедыцыі. Маленькі грамадзянін сцвярджае сябе не ў піжонстве, а ва ўменні не баяцца ў цёмным лесе, раскласці агонь, паставіць палатку, арыентавацца ў незнаёмым месцы, гатаваць ежу, збіраць ягады і грыбы.

Магу прывесці паказальны прыклад. У групу прыйшоў рослы хлопчык Віктар. Сын уплывовых бацькоў, фізічна развіты, захапляўся барацьбой і музыкай, увесь у сабе, самадастатковы і самаўпэўнены. Мы трапляем у жорсткі, халодны дождж, блукаем у балоце, якога няма на карце, прабіраемся цераз мокрыя зарасці і ў прыцемках выходзім на сухое. Трэба паесці гарачага, абсушыцца і адпачыць у цёплым спальніку.

Рослы, дужы Віктар — зусім дзіця ў лесе. Не ўмее знайсці сухія дровы, раскласці агонь, высушыць уласныя шкарпэткі і чаравікі, у дадатак да ўсяго гэтага згубіў у балоце палатку. Абалонка гонару зляцела з хлопчыка ў адзін момант. А праз дзесяць дзён паходу гэта было ўжо іншае дзіця, што з задавальненнем пацвердзіла і яго мама.

Аўтар гэтых радкоў — па прафесіі журналіст, па захапленні — вандроўнік, і ў часы танных чыгуначных білетаў праплыў на байдарцы, праехаў на веласіпедзе і прайшоў пешшу самыя цікавыя мясціны былога Саюза. Не адзін раз быў сведкам і ўдзельнікам экспедыцыі "Дзеці зямлі".

Самадзейны турызм савецкага часу марудна і няўхільна памірае. Яшчэ існуюць маршрутныя камісіі, разглядаюць гатоўнасць групы да паходу, падводзяць вынікі і прысуджаюць разрады. Старэйшы ў Бабруйску турысцкі клуб "Мерыдыян" выпускаў у лепшыя часы да дваццаці груп у год. Цяпер — адну, у лепшым выпадку — дзве. Каб выжыць, на пляцоўках клуба арганізоўвалі пракат рыштунку і выраб ювелірных рэчаў з каменю. Няблага ўладкаваліся, але цяпер гэта — не галоўнае.

Штогод скарачаецца колькасць дзіцячых летнікаў. Не па кішэні вытворцам утрымліваць такія структуры. Рана ці позна летнікі зачыняцца. Заезд аднаго дзіцяці на дваццаць дзён у летнік шыннага камбіната каштуе дзвесце тысяч. На гэтыя грошы можна спакойна звазіць на тыдзень групу дзяцей у Белавежскую пушчу і вярнуцца. Рыначнікі абяцаюць аддаць гэтыя грошы ў зарплату — і вязіце дзіця куды заўгодна. Наш мястэчковы вопыт падказвае, што грошы будуць невядома калі, а летнікі паміраюць цяпер.

Давайце паверым, што грошы дадуць, але гэта будзе не адразу. Абавязкова праз некалькі гадоў наступіць "нулявы варыянт", калі праблема вольнага часу дзяцей у летні перыяд будзе найбольш вострай.

Да такога развіцця падзей трэба рыхтавацца школе і бацькам. Падрыхтаваны да "нулявога варыянта" аддзелы адукацыі ўсіх узроўняў, якія маюць у штаце дзіцяча-юнацкія цэнтры турызму і краязнаўства. У Бабруйску гэта — "Бабраня" і "Вандроўнік". У гэтых структурах — вопытныя кадры інструктараў, напрацаваны вялікі вопыт правядзення паходаў, летнікаў, экскурсій. Летась "Бабраня" сабраў у лесе каманды настаўнікаў усіх школ і даў ім магчымасць вучыцца і спаборнічаць на турысцкай паласе перашкод. Калі знойдуць грошы, а гэта вельмі няпроста, збяруцца яшчэ раз.

Першы крок у засваенні турысцкай азбукі зроблены. Частка выкладчыкаў гатова праводзіць летам не сумную школьную практыку, а павесці дзяцей у захапляльнае падарожжа. Турысцкія клубы, якія спынілі работу з дзецьмі, трэба перападначаліць аддзелу адукацыі. Голад на плошчы, якія ацяпляюцца, — у гурткоў вялізны.

Апошнім этапам бабруйскай экспедыцыі быў тыднёвы адпачынак на Браслаўскіх азёрах. Першая думка, калі ўваходзіш у цёплую ваду, — Юрмала. Цвёрдае пясчанае дно, ласкавы накат хвалі, трывалы пах сасонніку.

Цяпер пра набалелае — інструктараў турызму. Падчас экспедыцыі, паходу, археалагічных раскопак у інструктара з памочнікам — да дваццаці дзяцей. Двое дарослых з'яўляюцца выхавальнікамі, дактарамі, выратавальнікамі, аховай, кухарамі, і яшчэ — процьма спраў на 24 гадзіны ў суткі. Пасля тыднёвага адпачынку так стамляешся з-за трывогі за дзяцей, што для аднаўлення патрабуецца часу не менш. Бухгалтэрыя, як і павінна, ставіць восем гадзін — больш не дазваляе працоўнае заканадаўства. Інструктар аказваецца ў становішчы раба ўласнай спецыяльнасці. Факт — недапушчальны, які патрабуе вырашэння. На шкоднай вытворчасці рабочы атрымлівае малако і права на скарочаны працоўны стаж.

Калі быць прынцыповым, як бухгалтэрыя, — у пяць гадзін сеў на спадарожную машыну — і паехаў дадому. Рабочы час скончыўся. Чым такое небяспечна — тлумачыць не трэба!

Канстанцін СЯРДЗЮК.

Ягоная радасць — дарога. Парыпвае сядло, шаргацяць аб асфальт веласіпедныя пакрышкі, маланкамі жыхаюць сустрэчныя аўтамабілі, мільгаюць і застаюцца ззаду бясконцыя дарожныя знакі, слупы, дрэвы, людзі, вёскі, гарады і краіны...

Ягонае шчасце — дарога. Наперадзе — ягоныя выхаванцы. Такія ж, як ён. Вандроўнікі, падарожныя, "валацугі". І для кожнага з іх шчасце — дарога... Але ён — у адказе за ўсіх іх і за іхнюю дарогу...

Ягоная мара — дарога. Усё тая ж дарога, поўная нечаканасцей і адкрыццяў, загадак і неспадзевак. Тая, якая прывядзе іх туды, дзе яны яшчэ не былі. Скажам, у Амстэрдам. Але верне потым іх у родную Гайну. Яго, кіраўніка школьнага турыстычнага клуба "Валошка" Гаенскай сярэдняй школы Лагойскага раёна Віктара Сяргеевіча Дубко, і ягоных выхаванцаў. Верне, каб яны зноў маглі марыць пра новую Дарогу...

Дарогі і людзі

Ехаць на веласіпедзе можна і выпусціўшы руль з рук. Гэтак, "без рук", узняўшы іх пераможна ўгору, звычайна фінішуюць прафесійныя гоншчыкі-веласіпедысты. Гэтак часцяком забаўляюцца мінскія дзеці-гарэзы. На роўнай тратуарнай дарожцы. Не ведаючы і не здагадваючыся, што недзе, усяго за 50 кіламетраў ад іх, на Лагойшчыне, у вёсцы Гайна, жывуць іхнія аднагодкі, веласіпед для якіх — не больш не менш як сродак пазнання сябе і свету, і выпускаць руля з рук яны проста не маюць права — калі ўжо наважыліся ісці ўслед за сваім настаўнікам, за ўсё новымі й новымі ўражаннямі...

Хто ведае, ці сеў бы наогул калі-небудзь за руль сам Віктар Дубко і ці захапіўся б ён усур'ёз велатурызмам, калі б за плячыма ў яго не была звычайная савецкая гарадская (мінская) школа. Школа з ранішнікамі і лінейкамі, урокамі і перапынкамі, сшыткамі і падручнікамі, з адным і тым жа панельным пейзажам за вакном ды яшчэ хіба толькі дзяжурнымі "паходамі" ў музей I з'езда РСДРП. Школа "без рук".

"Падарожнічаць было маім захапленнем з самага дзяцінства. Ды неяк не развівалася, не культывавалася гэта ў гарадской школе. Можа, таму і нявычарпаная аказалася мая мара — пабачыць свет ды паглядзець, як людзі жывуць, — прызнаецца Віктар Сяргеевіч. — А прыйшоў сам працаваць у школу, сюды, на Лагойшчыну, — і ўсе карты ў рукі: і Хатынь блізка, і Жодзіна недалёка. З'ездзілі з вучнямі, паглядзелі. Нават тыя ж БелАЗы — вядома, дзецям цікава. Так вось усё і пачыналася".

Так вось з тых далёкіх ужо 70-х і да гэтага часу Віктар Сяргеевіч Дубко і не выпускае са сваіх рук руля, кіруючы турыстычным клубам "Валошка"...

Руль і колы памятаюць усё. Нават калі і здрадзіць памяць, менавіта яны падкажуць усе пройдзеныя дарогі, усе маршруты: перш-наперш родная Беларусь — уздоўж і ўпоперак, Расія (Масква, Смаленск, Пскоў, Калуга), Украіна (Кіеў, Чорнае мора), Прыбалтыка (Рыга, Вільнюс, Каўнас), Малдова, Польшча (Варшава, Беласток, Гайнаўка)...

Такое насамрэч цяжка ўявіць: усе гэтыя маршруты пераадолены дзецьмі (ад пяці- да адзінаццацікласнікаў), пераважна на веласіпедах, дзякуючы намаганням аднаго апантанага і надзвычай шчодрага душой чалавека — Віктара Дубко. І тым не менш гэта праўда. У турысцкім школьным кутку вісіць геаграфічная карта, ніткамі там паказаны тыя маршруты, дзе пабывалі гаенскія школьнікі са сваім настаўнікам: дальбог, гэтая карта сёння нагадвае павуціну...

А дарога — гэта найперш людзі: і тыя, што выпраўляюцца ў дарогу, і тыя, хто сустракае з дарогі, і тыя, хто на ёй сустракаецца. Менавіта гэтак было "задумана" Віктарам Дубко ("Мы адпачатку не хацелі дапасоўваць наш турызм да спорту, у нас была іншая — пазнавальная — мэта"), менавіта гэтак яно і здзейснілася-атрымалася ў Гаенскай сярэдняй школе. Далей мне не хацелася б перарываць маналог Віктара Сяргеевіча.

"У нас ужо ўстойлівая традыцыя — ездзіць на восеньскіх і вясновых канікулах. Вымушаная традыцыя, бо ў вясковых дзяцей летам работа. Хаця летам куды лягчэй: палатку ў лесе паставіў — і ўсе праблемы з начлегам. Восенню ці вясной цяжэй: і холадна бывае, і дождж, і хлопота... Просім прытулку ў школах. І вось як у вясковую напішаш, дык адтуль абавязкова адказ прыйдзе, як у гарадскую — не дужа яны любяць. Ідзем тады на хітрасць: як ужо ў раённы цэнтр — дык пішам у дзве школы, як у горад, дык у тры, — а можа, хоць хто адгукнецца...

На шчасце, дарэчных людзей усё ж больш. Памятаю, у Полацку дырэктар проста на вуліцы спыніў. "Куды едзеце?" — "На Віцебск." — "Не будзе вам там месца, хадземце да нас, пераначуеце..." Так і забраў нас проста з вуліцы.

А наогул шанцуе неяк. Ну вось, гэтым летам у Варшаве. Проста пасярод горада скаўты раскінулі летнік: палаткі, стацыянарная сталоўка, туалет, душ... Дык мы спачатку проста рэчы хацелі там пакінуць, а яны тут жа: "А начаваць?.." І, ад'язджаючы, мы чулі добрыя словы: "Прыязджайце яшчэ, вам заўсёды месца будзе".

Нашы дзеці — гэта асобная гаворка. Адно з маіх самых вялікіх задавальненняў — бачыць, як яны становяцца ўсё больш самастойнымі, годнымі. Узяць тую ж дысцыпліну на дарогах. У іх як камп'ютэр ужо ў галаве: паварот паказаў, абавязкова паглядзеў — машына спераду, машына ззаду — так, свабодна, усё, паехалі... Хочацца, каб ва ўсім яны прыстойнымі былі, каб ва ўсім культура была. Ну, дык вось і ездзім, каб на тых жа літоўцаў паглядзець, параўнаць культуру...

А галоўнае ж — дзеці самі хочуць уведаць усё! Я чалавек гарадскі, і таму для мяне нават дзіўна было: як гэта — вясковыя дзеці і такія дапытлівыя? Памятаю, ездзілі першы раз у Вільнюс. Я гэтак боязна запытаў у іх: "Ну, што, дзеці, можа, сходзім на арган?" — "Ну, сходзім!" І вось адзін хлопец ужо вырас, ён цяпер дарослы мужчына, але да гэтага часу памятае той канцэрт. І хто яго ведае, ці пачуе ён арган яшчэ калі-небудзь? Дарэчы, праз які дзесятак гадоў быў падобны выпадак у Полацку, але я з такімі ўжо гарэзамі выправіўся! І вось думаў, весці іх на той арган ці не весці. Не павёў, а цяпер шкадую...

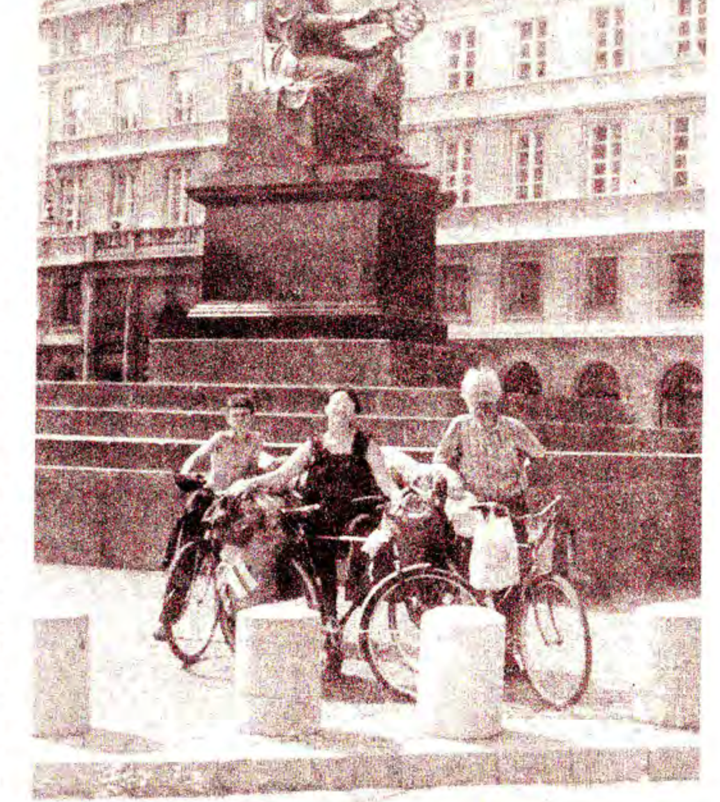
Дык вось гэта, мусіць, першы момант — культурны. А другі — і я гэтым дужа ганаруся — вельмі ж самастойнымі становяцца дзеці дзякуючы вандроўкам, здольныя самі прымаць рашэнні, не кажучы ўжо пра такія рэчы, як вогнішча раскласці ці кашу зварыць, ці што зашыць. Мне часам настаўнікі гавораць: "Вашы хлопцы пераплюнулі нават тых дзяўчат, якія на "кулінарыю" ходзяць..."

А з якой адказнасцю рыхтуюцца яны да саміх паходаў! Самі разумеюць, што ў вандроўку трэба свядома выпраўляцца, ведаючы, куды ідзеш, — дык энцыклапедыю "Архітэктура Беларусі" да дзірак зашмальцавалі! Яны, мае "турысты", зрэшты, і з'яўляюцца адзінымі яе чытачамі ў школе.

Выпускнікі нашы не губляюцца, у многіх з іх таксама вялікія планы з турызмам, у нас ёсць нават "каста" такая — "бабулі і дзядулі гаенскага турызму". Вось каб яшчэ "коркі" зрабіць, так бы мовіць, афіцыйныя пасведчанні..."

...А запаветная мара Віктара Сяргеевіча, як ён прызнаўся мне напрыканцы нашай гутаркі, сапраўды — з'ездзіць разам з дзецьмі ў Амстэрдам. Каб яны ўбачылі, як літаральна ўвесь гэты мегаполіс ездзіць на веласіпедах. Як паважаюць адно аднаго вадзіцелі аўтамабіляў і велааматары. І як шануюць свой горад адны й другія... Урэшце, пабывалі ж ужо ў Варшаве, дзе веласіпед — гэта толькі шарм. Аб'ездзілі ўсю Беларусь, дзе безабаронных веласіпедыстаў могуць і засляпіць фарамі, і падрэзаць. Дальбог, застаецца пабываць там, дзе ровар — норма, лад жыцця... Дык жа, як кажуць, у гэтакіх выпадках: добрай дарогі! У Амстэрдам!

Мікола ЧЭМЕР.

НА ЗДЫМКАХ: толькі пабачыўшы такі калодзеж, можна зразумець, якое стаўленне да вады ў Малдове; Віктар Дубко разам з гаенскімі школьнікамі ў Варшаве — ля помніка Каперніку.

Універсітэт культуры

Еўрапейскі культурны ландшафт: знакі часу

У красавіку гэтага года Еўрапейскі гуманітарны універсітэт (ЕГУ) і Мінскі міжнародны адукацыйны цэнтр (ММАЦ) выступілі з сумеснай ініцыятывай правядзення публічных лекцый выдатных замежных дзеячаў у сферы навукі, культуры, мастацтва, палітыкі і бізнесу, якія прыязджаюць у Мінск для ўдзелу ў іншых мерапрыемствах альбо спецыяльна запрашаюцца ў рамках гэтай ініцыятывы. Маркуецца, што прамыя стасункі з аўтарытэтнымі замежнымі навукоўцамі, палітыкамі, бізнесменамі і інш. паглыбяць магчымасць змястоўнага дыялогу паміж прадстаўнікамі розных прафесій і грамадскіх груп і ўнясуць пазітыўны ўклад у справу стварэння спрыяльных умоў для развіцця добрасуседскіх адносін і супрацоўніцтва Беларусі з іншымі еўрапейскімі краінамі.

Першым госцем ініцыятывы серыі публічных лекцый стаў вядомы польскі кінарэжысёр Кшыштаф Занусі. Ён вядомы як выдатны майстар кіно не толькі ў Польшчы, але і далёка за яе межамі. Дасягненні гэтага рэжысёра з'яўляюцца прыкладам плённага і бездакорнага ў маральных адносінах творчага лёсу, які развіваўся ў надзвычай складаных умовах. Менавіта дзякуючы свайму адданаму служэнню прафесіі і разуменню значэння культурных і маральных каштоўнасцяў Кшыштаф Занусі стаў адной са знакавых фігур еўрапейскай культурнай прасторы другой паловы XX стагоддзя.

Кшыштаф Занусі нарадзіўся 17 чэрвеня 1939 года ў Варшаве. У 1955-59гг. вывучаў фізіку ў Варшаўскім універсітэце і наведваў лекцыі па кінематаграфіі ў Інстытуце мастацтва Польскай Акадэміі навук (1956-57 гг.). У 1959 годзе быў залічаны на факультэт філасофіі Ягелонскага універсітэта ў Кракаве, але не закончыў яго, бо факультэт быў зачынены ў 1963 годзе. У 1960-м паступіў на рэжысёрскі факультэт Школы кінематаграфіі ў Лодзі, закончыўшы яго ў 1966 годзе.

З таго часу ім створана каля сарака дакументальных і мастацкіх фільмаў, знятых як у Польшчы, так і за яе межамі. Работы Занусі адзначаны ўзнагародамі айчынных і міжнародных фестываляў у Мангейме, Венецыі, Лакарна, Канах і інш.

Выбар паміж маральнымі каштоўнасцямі і спакусай іх абыйсці, барацьба святога і грахоўнага ў чалавеку — магістральная тэма многіх яго фільмаў, — такіх як "Кантракт" (1980), "Констанс" (1980), "Імператыў" (1982), "Год спакойнага сонца" (1984), "Дотык" (1992), "Our God's brother" (1997) і інш. У 2000 годзе адбылася прэм'ера новага фільма "Жыццё як смяротная хвароба, якая перадаецца палавым шляхам", дзе галоўнай з'яўляецца экзістэнцыяльная праблема адносін да смерці, адносін са смерцю — чужой, чыёсьці, сваёй.

Прадметам асаблівай цікавасці гэтага выдатнага рэжысёра і тэмай многіх яго работ з'яўляецца музыка (цудоўныя саўнд-трэкі яго мастацкіх стужак, многія дакументальныя і тэлевізійныя фільмы).

Кшыштаф Занусі — аўтар альбо сааўтар сцэнарыяў усіх сваіх фільмаў, працуе таксама як пастаноўшчык драматычнага і опернага тэатраў, з'яўляецца прафесарам Сілезскага універсітэта ў Катавіцы, членам Польскага ПЭН-клуба, актыўным грамадскім дзеячам.

"Мне падабаецца слова "эліта"..."

Фрагменты публічнай лекцыі Кшыштафа Занусі

Канец культуры?! Крок наперад!?!

"Гэтая лекцыя — уяўляе сабою плынь думак, якія тычацца канца XX стагоддзя і таго, што мяне займае і хвалюе больш за ўсё, што ляжыць на сэрцы. І тыя думкі — перш-наперш наконт культуры, бо я жыву ў культуры і з культуры.

...У канцы стагоддзя ўзнік новы феномен. Мы ўвайшлі ў эпоху аўдыёвізуальнай камунікацыі. Для многіх гэта — знак падзення. Мы сталі менш чытаць. Раман ужо адчуваецца крыху "музеем". Мы больш не чакаем ад яго апісання нашага лёсу. Адыходзяць убок і тэатр, і канцэртная зала, і опера. Яны яшчэ не паміраюць — канешне, не. Але галоўны нерв сучаснай культуры ўжо з імі не звязаны. Кіно таксама як быццам бы свой пік прайшло. Не хочацца ў гэта верыць, але, здаецца, гэта так. Тая мова кіно, якою мы карысталіся ў 70-я, яе тагачаснае стылістычнае багацце з'яўляюцца ўжо недасягальнымі для сённяшняга гледача. Феліні, Таркоўскі, Антаніёні — занадта складаныя сёння. Я памятаю час, калі новая карціна Антаніёні паказвалася тэлебачаннем у так званы prime-time, адразу пасля навін дня, і ўся Францыя, уся Італія спяшаліся дадому, каб паглядзець карціну Майстра, асабліва тыя, хто не паспеў у свой час наведаць кінатэатр. Сёння фільмы такога кшталту паказваюцца звычайна пасля апоўначы, бо ёсць здагадкі, што інтэлектуалы і чуллівыя людзі дрэнна спяць (смех у зале). Гэта — доказ, што мы ўсе ў чымсьці зрабілі крок назад.

...Я б не хацеў сёння спрачацца, што для новай — аўдыёвізуальнай — мовы магчыма, а што не, я сам выбраў гэтую мову, хоць па натуры належу да той меншасці, якая ўсё яшчэ чытае кнігі. І я не згодны з думкай аднаго буйнога заходнееўрапейскага інтэлектуала, які заявіў: "Я кнігі не купляю, бо ўжо ўсё маю". Выходзіць, ён не верыць, што можа быць створана яшчэ адна важная кніга. Яму хапае таго, што ўжо напісана.

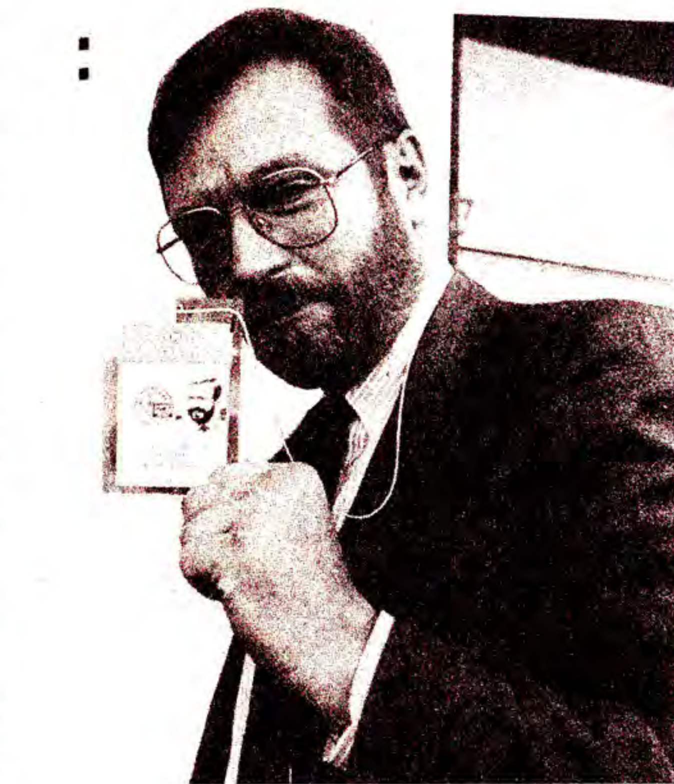
Я веру, што некалькі важных новых кніг яшчэ з'явіцца, але ўжо не спадзяюся, што яны будуць у цэнтры ўвагі маіх сучаснікаў.

Умберта Эка, вялікі пісьменнік, бацька сучасных еўрапейскіх інтэлектуалаў, расказаў мне неяк гісторыю аднаго сярэдневяковага манаха, які, даведаўшыся, што кнігі будуць друкавацца, а не перапісвацца ад рукі, усклікнуў: "Гэта ўжо канец культуры!" Ён меў на ўвазе, што людзі ўжо не будуць вучыць кнігі на памяць. А як можна зразумець штосьці, калі вы не завучыце гэта? У такім меркаванні ёсць рацыя.

Сёння таксама некаторыя мяркуюць, што мы падыходзім да канца культуры. Элементы аўдыёвізуальнага ўзаемаразумення з'яўляюцца насамрэч чымсьці зусім новым для сучаснага свету культуры. Але я хачу прывесці ў іх абарону адзін аргумент, які падаецца мне станоўчым і вельмі важным. Ён тычыцца грамадскага жыцця, асабліва палітыкі.

Усе няшчасці XX стагоддзя былі заснаваны на друкаваным слове. Папера і надрукаваныя на ёй абстрактныя ідэі захапілі мільёны людзей. Так развівалася ідэалогія нацызму ў Германіі, фашызму ў Італіі, сацыялізму ў сталінскай Расіі. Розумам сучаснікаў на пачатку стагоддзя завалодаў Ніцшэ, захапіўшы іх сілай сваіх аргументаў, сляпой, дзікай верай у звышчалавека і нянавісцю да Бога. Калі б людзі мелі магчымасць бачыць Ніцшэ, яны б здагадаліся, што перад імі вар'ят. Ён сапраўды быў вар'ятам. І Гітлер быў паталагічным тыпам... Новая — аўдыёвізуальная — мова здаецца мне ў гэтым сэнсе менш падазронай, чым друкаванае слова. Яна дае магчымасць сэнсарна ўспрымаць чалавека, а не чытаць яго абстрактную ідэю — а я давяраю чалавечай крытычнай моцы.

Таму, можа быць, момант, у які мы жывем, — гэта не падзенне культуры, а крок наперад. І пераход да аўдыёвізуальнай мовы азначае толькі тое, што мы будзем жыць трошкі інакш. Але тое, што камунікацыя будзе праходзіць з дапамогай вобраза і гуку, а не паперы і літар, на ёй надрукаваных, не азначае такіх ужо істотных перамен. У асноўным мы застанемся такімі ж, як і раней. Заўсёды хтосьці будзе нам расказваць гісторыі, дзяліцца вопытам, паказваць прыгажосць гэтага свету... Гэта тое, што было з самага пачатку гісторыі чалавецтва — аповед, гісторыя, нешта "фіктыўнае" (fiction — мастацкая літаратура, з англ.— Рэд.). І няма вялікай розніцы, з дапамогай якой тэхналогіі гэта будзе дэманстравацца. Магчыма, у бліжэйшай будучыні з'явіцца віртуальнае кіно і мы будзем прымаць удзел у фільме, зможам, напрыклад, расхаджваць паміж фігурамі... Але ўсё ж такі (і не важна, якімі сродкамі) мы заўсёды будзем расказваць пра жыццё, паказваць людзей і з дапамогай гэтага тлумачыць, як мы адчуваем і бачым сэнс жыцця...

"Для мяне мастацтва нараджаецца з адзіноты. Мне хочацца падзяліцца з іншымі тым, што я пражыў і перажыў, і тады, можа, іншы чалавек адчуе сябе менш адзінокім. Хочацца падзяліцца сваім поглядам на свет, сваёй незадаволенасцю. Людзі, задаволеныя светам і сабою, — мёртвыя. Я хачу быць жывым".

К.ЗАНУСІ.

Бестселер? Гэта для шафёраў...

Мінулае стагоддзе характарызуецца яшчэ адным феноменам: усё, што адбываецца ў сучасным свеце, неспадзявана стала масавым. Амерыканская культура расла на гэтым з самага пачатку, але для нас, еўрапейцаў, японцаў, для многіх азіяцкіх культур, гэта — абсалютная навіна, якая ўяўляе сабою пэўную складанасць. Культура ў Еўропе заўсёды мела вертыкальны характар. Гэта значыць, самая развітая, багатая, вытанчаная яе частка звярталася да самай развітай і вытанчанай часткі грамадства, як правіла, да багатых людзей — той публікі, якая была ў стане яе купіць. Калі Моцарт сачыняў свае творы, ён дакладна ведаў, каму яны павінны падабацца. Яму было ўсё роўна, што падумае пра яго музыку служанка, бо пісаў ён не для служанкі, а для біскупа і яго гасцей. Менавіта яны мелі патрэбны ўзровень густу і ўразлівасці і маглі ацаніць лепшыя творы. Менавіта яны як прадстаўнікі той публікі, да якой звярталіся творцы, зрабілі выснову, што Моцарт сачыняе музыку лепш, чым Сальеры — мелі ў тым рацыю. Гэта было ў XVIII стагоддзі. А ўжо ў XIX-ым — з'явіліся раманы для служанак (памятаю, як гэтаму дзівілася мая бабуля, якая заўсёды была для мяне вялікім аўтарытэтам). У канцы XIX стагоддзя на Кубе нарадзілася ідэя непісьменным рабочым, якія рабілі цыгары, чытаць раманы. Рабочыя былі пад такім вялікім уражаннем ад Дзікенса, што ў тыя дні, калі карабель прывозіў яго раман, рэзка падымалася эфектыўнасць працы.

Але сённяшняя масавая публіка — гэта абсалютна новы феномен. Такога ніколі не было. У эпоху сацыялізму культура была таксама абсалютна вертыкальнай. Яна спрабавала падцягнуць простага чалавека ўверх, але не давала яму таго, чаго ён хацеў і патрабаваў.

Я памятаю, у часы сацыялізму мы з Андрэем Таркоўскім неяк трапілі ў Лас-Вегас. Таркоўскі паглядзеў на ўсё тое, што нас акружала, і сказаў з усмешкай: "Вось гэта — мара пралетарыяў усяго свету". І ён меў рацыю. Гэты горад — проста помнік дрэннаму густу, і ён падабаецца ўсім людзям з такім густам.

Зараз я выкажу небяспечную думку: большасць людзей мае дрэнны густ. Я вучыўся ў свой час фізіцы, і, памятаю, мы вывучалі рысу Гаўса. Элементарная статыстыка паказвае, што ва ўсемагчымых з'явах прыроды заўсёды ёсць вяршыня, ёсць сярэдняя частка (якая з'яўляецца самай большай) і маленькі "хвост". Так "раскладваецца" пясок, калі ляціць уніз, і вада, і электроны... З гэтай фізічнай з'явай можна правесці аналогію, якая тычыцца людзей і якая выклікае мноства непрыемных заўваг. У прыватнасці, гэта абсалютна не сыходзіцца з ідэяй дэмакратыі. Насамрэч дэмакратыя дазваляе грамадству і ўсім нам развівацца лепш, чым усе астатнія формы арганізацыі грамадскага жыцця. Лепшай сістэмы чалавецтва яшчэ не прыдумала (гэта не значыць, што і не прыдумае). Але гэтая сістэма датычыць толькі спосабу жыць разам. І не датычыць, напрыклад, навукі. Не мае ніякага значэння, колькі людзей разумеюць Эйнштэйна, нават калі ніхто — гэта абсалютна няважна. Праўда за ім, а не за большасцю. Гэтаксама і ў спорце, і ў мастацтве. У гэтых абласцях дэмакратыя не мае ніякага сэнсу, і калі штосьці падабаецца ўсім — гэта нядобры знак. У часы майго бацькі, калі б хтосьці сказаў, што "гэтая кніга — бестселер", гэта азначала б, што яе трэба падарыць шафёру... У ацэнцы мастацтва большасць, як правіла, памыляецца. Мне падабаецца слова "эліта". У маім разуменні эліта — гэта людзі, якія прымаюць на сябе больш адказнасці. Гэта — не колькі ў мяне грошай, а тое, як я думаю, наколькі адчуваю сваю адказнасць за грамадства, за будучыню, за іншых. Эліта заўсёды важнейшая за ўсіх астатніх. Што тычыцца культуры, эліта ў нармальных умовах супадае з той публікай, да якой мы, людзі мастацтва, звяртаемся са сваімі творамі. Бо мы не хочам падабацца ўсім, а толькі самым лепшым, якія маюць высокія патрабаванні і бездакорны густ. І, што вельмі важна, — у гэтую групу можа трапіць амаль кожны чалавек, бо амаль любы можа рухацца ўверх і наперад. Я ў гэтым упэўнены: кожны можа развівацца, і для любога, хто дужа гэтага захоча, ёсць месца на вяршыні рысы Гаўса. Гэта залежыць толькі ад нас. Ёсць сэнс рухацца наперад і рабіць усё для свайго духоўнага развіцця, для таго, каб абняць сваёй свядомасцю, сэрцам — як мага больш гэтага свету..."

Падрыхтавала Святлана СУБОЦІНА.

Новыя кнігі

Лёс вёскі — лёс народа

Гісторыка-публіцыстычнае эсэ А.Алпеева "Мы — народ" падае аналіз грамадскага развіцця і важнейшых падзей, якія адбываліся ў жыцці беларускага народа ў XX стагоддзі. На парозе стагоддзяў і тысячагоддзяў Аляксандр Алпееў разважае пра мінулае, перажывае за наш час, клапоціцца пра будучыню. Увесь змест кнігі глыбока адухоўлены аўтарскай пазіцыяй, якая засноўваецца на невычэрпнай любові да роднага беларускага краю. Чытач разам з аўтарам радуецца, засмучаецца, спадзяецца на лепшае, верыць, смуткуе і суцяшаецца. Вельмі тонка схоплены аўтарам усе дэталі жыцця беларусаў. Прынцып адлюстравання відавочны: лёс палескай вёскі Рудня на Гомельшчыне — гэта лёс цэлага народа, праўдзівы і сапраўдны. У цікавым аўтабіяграфічным матэрыяле пазнаецца пакаленне людзей, якія служылі і працягваюць служыць сваёй Бацькаўшчыне. Празаічныя будні поўныя мажору, аптымізму, усепранікальнай радасці. Перачытваючы старонкі кнігі, прасякаешся асаблівым натхненнем, пачуццём гонару і глыбокай пашаны да людзей, якія жылі і стваралі на беларускай зямлі. Дыялог аўтара з чытачамі падахвочвае разабрацца ў надзённых пытаннях: я ў гэтым свеце і карані майго "я", маё пакаленне і лёс маіх дзядоў і прадзедаў; што чакае мяне і наш народ у будучым. Сённяшняму чытачу кніга "Мы — народ" цікавая не толькі тым, што раскрывае грамадска-палітычныя працэсы, але і тым, што мае багаты маральны каларыт. У гэтым яе асаблівая значнасць. Судакрануўшыся з ёй, немагчыма заставацца абыякавым. Своечасовая і карысная кніга А.Алпеева "Мы — народ" неабходна падрастаючаму пакаленню, таму што яна з'яўляецца своеасаблівым сродкам не толькі адраджэння нацыянальна-гістарычных традыцый, беларускай культуры, але і сродкам, які актывізуе сацыякультурныя, этнічныя, дзяржаўна-прававыя каштоўнасці чалавека і грамадства. Кніга напісана Розумам, Сэрцам, Душой аўтара, таму яе змест, такі глыбокі і багаты, знаходзіць водгук у розумах, сэрцах і душах многіх чытачоў. Дзякуй аўтару за такую адмысловую Працу. Проза і лірыка А.Алпеева ўзбагачае літаратурную спадчыну, актуалізуе асобасныя каштоўнасці, умацоўвае маральныя традыцыі грамадства. Здароўя, натхнення, плёну аўтару! Няхай асноўным законам жыцця яго чытачоў будзе Любоў!

Яўгенія САЎЧАНКА,
кандыдат педагагічных навук, дацэнт кафедры педагогікі Мазырскага дзяржаўнага педінстытута імя Н.Крупскай.

Па запаведных мясцінах Беларусі

Ахова прыроды — адна з самых актуальных праблем сучаснасці, таму што ў век навукова-тэхнічнага прагрэсу прыродныя рэсурсы зямлі падвяргаюцца надзвычай інтэнсіўнай эксплуатацыі. У сувязі з гэтым значна ўзрасла роля запаведных тэрыторый — участкаў зямлі, або воднай прасторы, якія выключаны з гаспадарчай дзейнасці людзей. На Беларусі праводзіцца вялікая работа па захаванню старых і арганізацыі новых ахоўных тэрыторый. Ёй асабліва спрыяе прыняты Вярхоўным Саветам Беларусі ў 1994 г. закон, які вызначаў прававыя асновы стварэння, функцыяніравання і аховы прыродных аб'ектаў, якія з'яўляюцца нацыянальным здабыткам народа Беларусі. Дзякуючы гэтаму закону, а таксама дапаўненням і змяненням, унесеным у яго ў 2000 г. найбольш каштоўныя, унікальныя мясціны рэспублікі з багатым жывёльным і раслінным светам, знакамітыя балотныя і лясныя масівы, прыгожыя ландшафты будуць захаваны для будучых пакаленняў. У падарожжа па гэтых чароўных мясцінах нашай Радзімы запрашае дадатак "Запаведныя тэрыторыі Беларусі", змешчаны ў 3 і 4 нумарах штомесячнага бібліяграфічнага бюлетэня "Новыя кнігі. Па старонках беларускага друку" 2001 года. Чытачы пазнаёмяцца з адным з самых старэйшых не толькі на тэрыторыі СНД, але і ў Еўропе Бярэзінскім біясферным запаведнікам, з унікальным Дзяржаўным нацыянальным паркам "Браслаўскія азёры", роўнага якому не было ў Саюзе і зараз няма ў краінах СНД, наведае аазіс прыроды ў нашай сталіцы — Цэнтральны батанічны сад Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, а таксама іншыя запаведныя тэрыторыі Беларусі, у тым ліку асобныя заказнікі і помнікі прыроды. Кожная даведка ў дадатку дапаўняецца спісам літаратуры пра названы ахоўны аб'ект. Дадатак будзе карысны настаўнікам біялогіі, прыродазнаўства, геаграфіі, а таксама ўсім, хто неабыякавы да роднай прыроды, цікавіцца яе жывёльным і раслінным светам.

Таццяна МАМЕДАВА,
галоўны бібліёграф Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі.

"Любі ўсё ў Айчыне"

Гэты радок з верша Янкі Лучыны "Да паэта" — не што іншае, як прызнанне паэта ў любові да роднай Бацькаўшчыны. І такіх радкоў, ці падобных да іх, у лірычных творах песняра шмат. Лепшыя з іх, а таксама асобныя нарысы, пераклады, лісты, сабраны ў выпушчаный выдавецтвам "Мастацкая літаратура" да 150-годдзя з дня нараджэння класіка кнізе "Творы".

Псеўданімам Янка Лучына (ад нараджэння Іван Неслухоўскі) паэт падпісваў пераважна беларускамоўныя творы — арыгінальныя і перакладныя. Утвораны ад прыдомка Лучыўка, псеўданім павінен быў сімвалізаваць крыніцу святла для старой сялянскай хаты, абярагаць гістарычную памяць. Ён таксама выразна акрэсліваў няпростае вяртанне да мовы свайго народа, вяртанне праз іншамоўныя пісьмовыя традыцыі, якія існавалі ў родным краі. Адначасова з гэтым аўтар карыстаўся і іншымі імёнамі — Ян Неслухоўскі і Іван Неслухоўскі, кожнае з якіх мела сваё прызначэнне, з'яўляючыся неад'емным спадарожнікам творчасці на трох мовах: акрамя беларускай, — польскай і рускай.

Шматмоўе тлумачылася вельмі проста. У першай палове XIX стагоддзя асноўнай мовай кніжнай творчасці ў Беларусі заставалася польская мова. Спроба вывесці беларускае слова на самастойны шлях сутыкалася з цэнзурнымі перашкодамі. Між тым у пяцідзесятыя гады многія пісьменнікі Беларусі ўжо адчувалі настойлівую патрэбу ў наладжванні друкавання беларускіх твораў. Аднак быў ажыццяўлены толькі выхад асобных ананімных антыцарскіх выданняў. Беларускае слова па-ранейшаму абмяжоўвалася вуснай ці рукапіснай формай.

Пераважна па-польску пісалі Ян Баршчэўскі, Ян Чачот, Уладзіслаў Сыракомля, Вінцэсь Каратынскі.

Ніводнага беларускага твора не апублікавалі пры жыцці ні Альгерд Абуховіч, ні Адам Гурыновіч, ні Фелікс Тапчэўскі.

На беларускую мову арыентаваліся Францішак Багушэвіч, Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч, аднак толькі апошняму пашчасціла надрукаваць на ёй некаторыя свае творы.

Янка Лучына дэбютаваў у друку як беларускі паэт у 1889 годзе, калі змясціў у газеце "Минский листок" верш "Вясновай парой", у якім уяўленне пра свет падаецца ім з пункту гледжання селяніна. У далейшым у беларускамоўных творах, у адрозненне ад вершаў, напісаных на польскай ці рускай мовах, ён звяртаецца менавіта да простага чалавека. Пры гэтым не адчуваецца ніякай стылізацыі — радкі шчырыя, непасрэдныя і натуральныя. З вобразам мужыка, прыгнечанага жыццёвымі абставінамі, паэт лучыў і вобраз радзімы. Сацыяльная няўтульнасць селяніна асэнсоўвалася ў беларускай паэзіі Лучыны і праз перажыванне за родную старонку, яе лёс, праз апяванне яе краявідаў. Патрыятычны матыў характэрны і для польскамоўных твораў паэта.

Лучына спалучаў у сваёй творчасці дэмакратычныя традыцыя трох літаратур. Гэта дапамагала яму ў выпрацоўцы грамадзянскіх ідэалаў і літаратурна-эстэтычных поглядаў.

Пры жыцці паэта свет убачыла толькі адна яго кніга — "З крывавых дзён", якая, па сутнасці, была выдадзена ананімна. Паэт не дачакаўся свайго ўласнага зборніка польскіх твораў "Паэзія", не давёў да канчатковай рэдакцыі варыянты беларускіх твораў, аб'яднаных пазней нашчадкамі ў кнігу "Вянок".

У кнігу "Творы" ўвайшлі адшуканыя вершы, проза пісьменніка, аднаго з пачынальнікаў беларускай літаратуры, якія з'яўляюцца прамым сведчаннем адраджэнскага ўздыму беларускага літаратурнага жыцця пачатку XX стагоддзя.

Алёна ШЫЦІК.

Каб не гуляў "чырвоны певень"

Чалавечая неахайнасць, безадказнасць і нядбайнасць часцей за ўсё з'яўляюцца прычынамі пажараў. У Мінску адбыўся шэраг здарэнняў, які нанёс вялікі маральны і матэрыяльны ўрон.

Вось характэрныя прыклады.

Ледзь не страцілі ў адзін момант і хатнюю маёмасць, і добраўпарадкаваную кватэру гаспадары з вуліцы Слабадской, 29. Грамадзянскую пільнасць праявілі суседзі па лесвічнай клетцы. У пятніцу, напярэдадні выхадных, сям'я паехала займацца сельскагаспадарчымі работамі ў вёску. Ад'язджаючы, гаспадар уважліва агледзеў кватэру, адключыў мноства бытавых прыбораў, устаноўленых на кухні: малагабарытны тэлевізар, кухонны камбайн, печ-СВЧ, тостэр. Пра электрачайнік "Глобус" кітайскай вытворчасці, відаць, не ўспомніў. Дакладней, не заўважыў асобнай яго падстаўкі, штэпсельная вілка якой была ўключана ў электраразетку. Пажар не паспеў распаўсюдзіцца дзякуючы таму, што своечасова забілі трывогу згаданыя вышэй суседзі. Ды і выратавальнікі, якія аператыўна прыбылі на месца, зладжанымі дзеяннямі не дазволілі разгуляцца бязлітаснаму агню. Не лічачы абгарэлых стальніцы, кухоннай шафкі і закурдымленых сцен ды столі кухні, кватэра ад пажару, лічы, не пацярпела. Прычына яго, як нескладана здагадацца, тэхнічная — кароткае замыканне электраправадоў шнура сілкавання падстаўкі чайніка.

Банальная жаночая забыўлівасць, або, можна сказаць, жыццёвая няўважлівасць, стала прычынай узнікнення іншага пажару. Раніцай 47-гадовая гаспадыня кватэры па вуліцы Русіянава, 13, корп. 1, запланавала шопінг па прадуктовых крамах. (Зразумела, справа гэтая — патрэбная, нават святая: сям'я не павінна заставацца галоднай). Пакуль збіралася, вырашыла папіць гарбаты. Каб працэс прыгатавання напою зэканоміў каштоўны час, у ход быў пушчаны стары дзедаўскі спосаб: у паўлітровы слоік наліла крыху вады і звычайны малагабарытны электракіпяцільнік уключыла ў сетку. Толькі чаю жанчына не дачакалася, занадта вялікай была спакуса абабегчы запланаваныя крамы... Успомніла пра небяспечны прыбор толькі праз некалькі гадзін, калі вярталася дадому. Там яе прыходу чакалі выратавальнікі-пажарнікі Першамайскага раёна, якія пасля паведамлення суседзяў своечасова прыбылі на месца здарэння. Ачаг загарання прыйшоўся на пластыкавую стальніцу кухоннага стала, а побач знаходзіўся аб'ект дзеяння — распалены кіпяцільнік. Пажар быў адразу ж патушаны. Цяпер гаспадыні застаецца толькі дзякаваць і ўспамінаць добрым словам сваіх збаўцаў, якія змаглі ўберагчы яе жыллё.

Пакуль маладыя муж з жонкай хадзілі па рынку, старэнькі халадзільнік "Снайге-117" даў збой. У "працаўніка", знятага з вытворчасці як мінімум гадоў трыццаць назад, сапсавалася рэле, у выніку чаго адбылося кароткае замыканне электраправодкі. Непрыемны пах і чорны дым адчуў сябар сям'і, які ў адным з пакояў няньчыў іх трохгадовага сынка. Трэба адзначыць, што малады чалавек, нягледзячы на едкі дым, які распаўсюдзіўся па ўсёй кватэры, не разгубіўся і дзейнічаў, нібы па падручніку. У мэтах бяспекі хлопчыка вывеў на лесвічную клетку і перадаў суседзям, сам жа да прыбыцця прафесійнай дапамогі абясточыў халадзільнік і практычна заліў яго вадой. Своечасовае гераічнае ўмяшальніцтва выратавала кватэру і маёмасць. Не лічачы закурадымленасці ў чорную сажу сцен і столі, урон ад пажару — мінімальны. На гэтым прыкладзе лішні раз нагадаем уладальнікам аналагічных "ветэранаў", што пры правядзенні прафілактычнага абслугоўвання і рамонту абавязкова трэба звяртацца да спецыялістаў.

Не абышлося, як заўсёды, без пажараў па прычыне курэння ў нецвярозым стане. 40-гадовы мужчына, які пражывае разам з бацькам-пенсіянерам па вуліцы Лабанка, 56, у адзін з выхадных дзён вельмі актыўна аддаваў узліванні Бахусу. Пад вечар так загрузіўся спіртным, што і не адчуў, як пад ім загарэлася пасцельная бялізна. Дым устрывожыў суседзяў. Аператыўна прыбыў разлік выратавальнікаў-пажарнікаў Фрунзенскага раёна. Ускрыўшы ўваходныя дзверы, яны без асаблівых намаганняў ліквідавалі ачаг пажару і вынеслі гора-курца на лесвічную пляцоўку. Мужчына знаходзіўся пад уздзеяннем такой алкагольнай анестэзіі, што так і не зразумеў, што адбылося, і на пытанні выратавальнікаў толькі невыразна мычаў.

У 10.05 на цэнтр аператыўнага кіравання МНС паступіў сігнал аб пажары ў кватэры ў жылым доме № 40 па 2-м завулку Баграціёна. Гаспадары кватэры паехалі на дачу, забыўшы пры гэтым выключыць прас, які знаходзіўся на прасавальнай дошцы. Абшыўка і драўніна яе пачалі тлець, выдзяляючы пры гэтым шмат дыму, які адчулі суседзі. Адкрыўшы дзверы кватэры, суседзі (гаспадары пакінулі ім ключы) самі патушылі пажар, не даўшы яму распаўсюдзіцца па ўсім пакоі. Падраздзяленні пажарнікаў зрабілі канчатковую праліўку вадой месца загарання.

Наталля ЯРМОЛА,
дзяржаўны інспектар пажарнай службы, Цэнтр прапаганды і навучання пры МНС.

Цікаўным

На што трацім жыццё

Англійскія статысты пры дапамозе электронна-вылічальных машын падлічылі на што "сярэдні англічанін", які дасягнуў 60 гадоў, страціў 524160 гадзін свайго жыцця.

У сярэднім "сярэдні англічанін" шэсць гадоў свайго жыцця праводзіць за сталом. Калі за кожныя два дні ён з'ядае адно яйка, за адзін дзень 400 грамаў хлеба, 400 грамаў бульбы і 200 грамаў гародніны і садавіны, дык за ўсё жыццё яго страўнік пераварыць 20 тон хлеба, 30000 яек, 18 тон бульбы і 12 тон гародніны і садавіны.

Ён выкурвае (сярэдні курыльшчык) чвэрць тоны тытуню і выпівае больш за 150000 літраў розных вадкасцяў.

Не менш пяці гадоў ён толькі і рабіў, што рухаўся (розныя падарожжы, камандзіроўкі, шлях ад дома да працы, узыходжанне на паверхі і г.д.).

Чатыры гады мужчыны і звыш пяці гадоў жанчыны праводзяць у гутарках і размовах, г.зн. трынаццатую частку жыцця язык працуе няспынна.

На розныя забавы, пачынаючы з дзіцячых гульняў і заканчваючы кіно і тэлевізарам, чалавек траціць яшчэ 8 гадоў жыцця.

Штодзённае дзесяціхвіліннае апрананне, галенне, умыванне, ванны — гэта пяць гадоў.

Тэлефонным размовам ён прысвячае не менш чым цэлы год.

А трамваю не знайшлося месца...

У Расійскай імперыі першы трамвай быў пушчаны ў Кіеве ў 1892 годзе. У Пецярбургу пуск першага трамвая адбыўся на тры гады пазней. Але справа не ў тым, што сталіца ўступіла першынство.

Цікава тое, што для новага віду транспарту тут не знайшлося свабоднай зямлі. У той час усе вуліцы быліададзены прыватным прадпрымальнікам гарадской "конкі" па кантракце. Вольная ад дагавораў была толькі Нява. Вось тут, на яе лёдзе, зімою 1895 года і былі пракладзены рэйкі, якія злучылі трамвайным рухам абодва берагі.

Не ў лепшым становішчы апынуліся і першыя пецярбургскія электрастанцыі. Па тых прычынах яны вымушаны былі размясціцца каля берага на старых баржах.

Кастусь КАРНЯЛЮК.

Галоўны рэдактар Аляксандр Гайдук

ЗАСНАВАЛЬНІК — МІНІСТЭРСТВА АДУКАЦЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Рэгістрацыйны нумар 197.

НАШ АДРАС: 220034, МІНСК, ВУЛІЦА ЗАХАРАВА, 42.
Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 36-91-42; намесніку рэдактара — 36-40-63; сакратарыята — 36-53-22; рэкламы — 36-40-63; аддзелаў: школ — 36-43-62; прафесійнай адукацыі, навукі — 36-43-71, 36-90-63; інфармацыі — 36-41-55; ВНУ і тэхнікумаў — 36-44-25; прафтэхадукацыі, пісьмаў і сацыяльных праблем — 36-44-25; культуры — 36-41-55.

Аўтары допісаў у рэдакцыю паведамляюць свае прозвішча, поўнасцю імя і імя па бацьку, пашпартныя звесткі (нумар пашпарта, дату выдачы, кім выдадзены пашпарт), асабовы нумар, месца працы, пасаду, хатні адрас, тэлефоны. Аўтары нясуць адказнасць за дакладнасць фактаў і іншай інфармацыі.

Пісьмы, рукапісы, фотаздымкі і малюнкі не рэцэнзуюцца і не вяртаюцца.

Аб'явы могуць друкавацца не толькі на беларускай, але і на замежных мовах.

Меркаванні аўтараў публікацый не абавязкова адлюстроўваюць пункт гледжання рэдакцыі.

Адказны дзяжурны Святлана КІРСАНАВА.

Рэспубліканскае унітарнае прадпрыемства друкарня выдавецтва "Беларускі Дом друку", 220041, Мінск, праспект Ф.Скарыны, 79.
Аб'ём — два друкаваныя аркушы. Спосаб друку — афсетны. Фармат А2. Індэкс 63867.
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 Замова №5651
П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
Падпісана да друку 26.9.2001 г. у 18.10
Наклад 30.000 паасобнікаў.